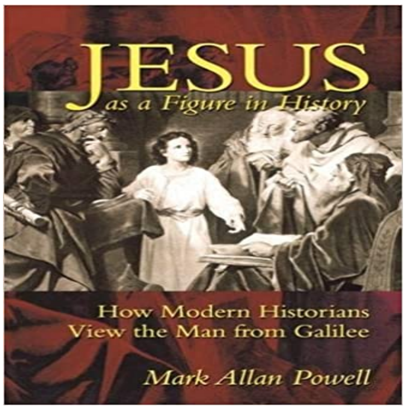

PÃ«rfytyrime bashkÃ«kohore tÃ« Jezusit nÃ« kÃ«rkimin historik

Description

Markan Allan Powell

Fragment i shkÃ«putur nga Markan Allan Powell, â€œJesus as a Figure in Historyâ€• (Westminister John Knox Press, London 1998), f. 51-65.

Kush ishte Jezui? Kjo pyetje e thjeshtÃ« deri aty sa tÃ« Ã§armatos â€¦ bÃ«het plot pasion nga tÃ« krishterÃ«t â€“ dhe jo tÃ« krishterÃ«t â€“ e pozicioneve teologjike nga mÃ« gjerÃ«sisht tÃ« larmishme. NdÃ«rkohÃ« qÃ«, pa dyshim, ky interes nuk ka hyrÃ« i gjithi nÃ« komunikim me kÃ«rkimin akademik pÃ«r Jezuin historik, secili nga ata qÃ« rreken tâ€™i japin njÃ« pÃ«rgjigje pyetjes e ka njÃ« vizion se kush qe Jezui, pavarÃ«sisht nÃ«se personi qÃ« pÃ«rgjigjet Ã«shtÃ« ai ungjillori televiziv qÃ« flet lidhur me â€˜Jeeezuinâ€™ me sa frymÃ« ka, apo ai prifti ortodoks tÃ« cilin gati sa sâ€™e zÃ«nÃ« drithmat kur ia thotÃ« emrin.

Walter F. Taylor, i Riu. [1]

UnÃ« e pyeta klasÃ«n time, â€˜Kush qe Jezui?â€™ Pjesa mÃ« e madhe tha se ai ishte njÃ« figurÃ« fetare. Disa thanÃ« filozof, duke e krahasuar atÃ« me Sokratin. Mandej u fol pÃ«r Jezuin si udhÃ«heqÃ«s politik, dhe njÃ« student e krahasoi atÃ« me Maon dhe Stalinin.

Tyler Roberts.[2]

A ju kujtohet ajo kÃ«ngÃ«za e kÃ«nduar nga fÃ«mijÃ«t qÃ« kÃ«rcejnÃ« nÃ« litar?

I pasur, i varfÃ«r, lypÃ«s, hajdut

Doktor, avokat, tregtar, prijÃ«s

TeoritÃ« studimore mbi Jezuin historik janÃ« shumÃ«fishuar tashmÃ« nÃ« njÃ« sasi tÃ« koklavitur, tÃ« larmishme deri nÃ« imtÃ«si:

Predikues endacak, fanatik, veprimtar, magjistar

Fshatar cinik, profet, logjikues-urtÃ«sie.

(Ritmi pÃ«rpunohet pas rreth dymbÃ«dhjetÃ« tentativave pÃ«r ta thÃ«nÃ«.)

Robert W. Yarbrough[3]

Nga kapitulli 4 deri te i 9, ne do tÃ« shqyrtojmÃ« gjashtÃ« studime kryesore biografike tÃ« Jezuit qÃ« janÃ« prodhuar (apo po prodhohen) nga studiuesit historikÃ«. Fillimisht, megjithatÃ«, ne do tÃ« shqyrtojmÃ« disa nga imazhet rreth Jezuit qÃ« janÃ« sugjeruar nga studiuesit modernÃ«. Studimet e trajtuara nÃ« kÃ«tÃ« kapitull nuk kanÃ« pÃ«r qÃ«llim tÃ« jenÃ« gjithÃ«pÃ«rfshirÃ«se; studiuesit qÃ« i paraqesin ato nuk pretendojnÃ« domosdoshmÃ«rish se imazhi qÃ« ata pÃ«rshkruajnÃ« ofron njÃ« tablo tÃ« plotÃ« se kush qe Jezui. NÃ« shumicÃ«n e rasteve, ata e tÃ«rheqin vÃ«mendjen nÃ« njÃ« aspekt qÃ« atyre u duket veÃ§anÃ«risht domethÃ«nÃ«s apo qÃ« ata mund tÃ« ndjejnÃ« se Ã«shtÃ« lÃ«nÃ« pas dore. TÃ« gjitha kÃ«to studime kanÃ« pasur ndikim. GjÃ« qÃ« do tÃ« thotÃ« se studiuesit e paraqitur nÃ« kapitujt sa vijojnÃ« u Ã«shtÃ« dashur tÃ« luftojnÃ« me idetÃ« e paraqitura nÃ« kÃ«tÃ« kapitull. Atyre ose iu Ã«shtÃ« dashur tÃ« pÃ«rfshijnÃ« kÃ«to aspekte tÃ« Jezuit nÃ« portretet e tyre tÃ« pÃ«rgjithshme ose tÃ« shpjegojnÃ« pÃ«rse ata mendojnÃ« se disa imazhe tÃ« caktuara nuk janÃ« tÃ« sakta.

JEZUI, PROFETI SHOQÃ‹ROR

(RIÃ‡HARD A. HORSLEY)

Sipas Richard Horsley, Jezui qÃ«ndronte nÃ« traditÃ«n klasike tÃ« profetÃ«ve izraelitÃ«, qÃ« do tÃ« thotÃ« se ai do kuptuar si dikush qÃ« ishte rrÃ«njÃ«sisht i shqetÃ«suar me rrethanat shoqÃ«rore dhe politike tÃ« kohÃ«s. Krishterimi popullor rreket ta vÃ«shtrojÃ« Jezuin nÃ« terma â€˜fetarÃ«â€™ dhe jo nÃ« ato â€˜politikÃ«â€™, por kÃ«to kategori janÃ« artificiale dhe nuk i japin hakun kontekstit shoqÃ«ror apo traditÃ«s sÃ« shenjtÃ« qÃ« frymÃ«zoi shÃ«rbesÃ«n e Jezuit. Horsley Ã«shtÃ« profesor i fesÃ« nÃ« Universitetin e MasaÃ§usetsit dhe Ã«shtÃ« autor i *Jesus and the Spiral of Violence* (1987), libÃ«r ku parashtrohen pikÃ«pamjet e tij kryesore sa i takon Jezuit historik. MegjithÃ«kÃ«tÃ«, pÃ«r njÃ« vlerÃ«sim tÃ« plotÃ« tÃ« ideve tÃ« tij, krahas kÃ«tij vÃ«llimi duhet lexuar dhe *Bandits, Prophets, and Messiahs* (1985) si dhe *Sociology and the Jesus Movement* (1989), dy vepra ku Horsley diskuton botÃ«n ku u angazhuan Jezui dhe ithtarÃ«t e tij.

Horsley pÃ«rdor modele tÃ« nxjerra nga shkencat shoqÃ«rore pÃ«r tÃ« rindÃ«rtuar njÃ« kuadÃ«r tÃ« rrethanave politike dhe sociale tÃ« PalestinÃ«s nÃ« kohÃ«n e Jezuit. ThÃ«nÃ« thjesht, ishte njÃ« situatÃ« e njÃ« lufte klasore koloniale. Rreth 90 pÃ«rqind e popullatÃ«s pÃ«rbÃ«hej nga fshatarÃ«t ruralÃ« tÃ« cilÃ«t ishin tÃ« sunduar dhe tÃ« shtypur ekonomikisht nga njÃ« pakicÃ« e elitÃ«s urbane. Horsley jep me imtÃ«si shtresat e shumÃ«fishta tÃ« taksimit tÃ« cilat i ndihmonin ata nÃ« pushtet qÃ« tÃ« ruanin statusin e tyre, ndÃ«rkohÃ« qÃ« garantonin se tÃ« varfÃ«rit thjesht sa do tÃ« bÃ«heshin mÃ« tÃ« varfÃ«r. Kjo situatÃ« krijoi njÃ« â€˜spirale dhuneâ€™, ndÃ«rsa shtypja shpuri nÃ« protesta,

tÃ« cilat do tÃ« ndillnin kundÃ«rshtypje, tÃ« cilat nga ana e tyre, do tÃ« frymÃ«zonin revoltÃ«n. NÃ« kÃ«tÃ« kontekst, lindÃ«n banditÃ«t socialÃ« dhe profetÃ«t popullorÃ«, pÃ«rfshirÃ« dhe Jezuin.

VetÃ« Jezui ishte fshatar dhe, nga brenda mjedisit tÃ« tij shoqÃ«ror, shÃ«rbesa e tij mund tÃ« kuptohet si nxitÃ«se e revolucionit shoqÃ«ror pÃ«r hesap tÃ« fshatarÃ«ve. Ai bekoi tÃ« varfÃ«rit dhe dÃ«noi tÃ« pasurit (Luka 6:20, 24). Ai ngriti zÃ«rin pÃ«r faljen e borxheve (Mateu 18:23-33; Luka 11:4), dhe tÃ« dhÃ«nit hua pa fitim (Mateu 5:42; Luka 6:34-35).[4] Ai foli pÃ«r shfuqizimin e marrÃ«dhÃ«nieve hierarkike dhe patriarkale (Mateu 10:37; 23:8-8; Marku 3:35; 10:43-44).[5] Ai kÃ«rcÃ«noi tempullin, tÃ« cilin elita priftÃ«rore e kishte shndÃ«rruar nÃ« â€˜instrument tÃ« legjitimimit perandorak dhe tÃ« kontrollit tÃ« njÃ« populli tÃ« nÃ«nshtruar.â€™[6] Ã‹shtÃ« njÃ« fakt i fortÃ« historik, thotÃ« Horsley, â€˜se Jezui u ekzekutua si rebel kundÃ«r rendit romak.â€™[7] Akuzat ndaj tij, pÃ«r mÃ« tepÃ«r, ishin tÃ« vlefshme. Nga perspektiva e autoriteteve politike, kryqÃ«zimi i Jezuit nuk qe njÃ« gabim. Ai nuk ishte thjesht njÃ« mÃ«sues fetar qÃ« merrej vetÃ«m me sferÃ«n shpirtÃ«rore; ai parashtronte njÃ« kÃ«rcÃ«nim tÃ« vÃ«rtetÃ« ndaj rendit social tÃ« kohÃ«s sÃ« tij.[8]

Horsley bÃ«n njÃ« dallim ndÃ«rmjet revolucionit *shoqÃ«ror* qÃ« ai beson se Jezui dÃ«shironte tÃ« ndizte dhe asaj qÃ« shpeshherÃ« quhet revolucion *politik.* Revolucioni politik, thotÃ« ai, Ã«shtÃ« â€˜nga lartÃ« poshtÃ«,â€™ qÃ« pÃ«rfshin njÃ« zÃ«vendÃ«sim tÃ« udhÃ«heqÃ«sisÃ«. Jezui nuk kishte plane tÃ« rrÃ«zonte autoritetet politike, tÃ« nxirrte forcat perandorake nga Palestina, apo tÃ« kryente ndonjÃ« ndryshim tjetÃ«r tÃ« kÃ«saj natyre. Ai me gjasÃ« besonte, thotÃ« Horsley, se kÃ«tÃ« do ta bÃ«nte Zoti, dhe madje do ta bÃ«nte shpejt, por ai e pranoi kÃ«tÃ« si diÃ§ka qÃ« vetÃ«m Zoti mund ta bÃ«nte.[9] MÃ« saktÃ«, Jezui kÃ«rkoi tÃ« ndryshonte shoqÃ«rinÃ« nga â€˜poshtÃ« sipÃ«râ€™. Synimi i tij ishte tÃ« riorganizonte dhe tÃ« pÃ«rtÃ«rinte shoqÃ«rinÃ« fshatare nÃ« mÃ«nyrÃ« tÃ« atillÃ« qÃ« do tÃ« respektoheshin traditat e besÃ«lidhjes tÃ« Izraelit me Zotin.

Jezui nuk praktikoi, nuk organizoi dhe as nuk mbrojti rezistencÃ«n e armatosur, por Horsley pÃ«rmbahet nga tÃ« quajturit e tij pacifist. Ai pohon se Jezui nuk i thuri lavde dhe as nuk kÃ«mbÃ«nguli mbi jodhunÃ«n. Pasazhi i famshÃ«m â€˜kthe faqen tjetÃ«râ€™ (Mateu 5:39) i referohej mos hakmarrjes ndaj pjesÃ«tarÃ«ve tÃ« tjerÃ« tÃ« bashkÃ«sisÃ« fshatare. NgjashmÃ«risht, urdhÃ«resa pÃ«r tÃ« dashur armikun (Mateu 5:44) i referohej armiqve lokalÃ«, jo fuqive ushtarake tÃ« huaja. Jezui i kÃ«shilloi fshatarÃ«t tÃ« zgjidhnin paqÃ«sisht dallimet mes tyre dhe tÃ« qÃ«ndronin tÃ« bashkuar, por ai nuk kÃ«rkoi tÃ« bindte njeri pÃ«r mosqÃ«ndresÃ« ndaj shtypjes romake.[10]

NjÃ« nga aspektet mÃ« kundÃ«rthÃ«nÃ«se por mÃ« me ndikim tÃ« sendÃ«rtimit tÃ« Horsley-t Ã«shtÃ« se ai e sheh mbretÃ«rinÃ« e Zotit qÃ« gjendet te tÃ« predikuarit e Jezuit si fenomen shoqÃ«ror dhe politik. Si njÃ« metaforÃ« pÃ«r veprimin transformues tÃ« Zotit, ajo i referohet gjithnjÃ« pÃ«rdorimit Ã§lirimtar tÃ« fuqisÃ« brenda historisÃ«: â€˜Ã‹shtÃ« e rÃ«ndÃ«sishme tÃ« mbahet nÃ« mendje se â€˜mbretÃ«ria e Zotitâ€™ Ã«shtÃ« njÃ« metaforÃ« dhe njÃ« simbol politik. NÃ« tÃ« predikuarit dhe tÃ« vepruarit e Jezuit, mbretÃ«ria pÃ«rfshin qartazi substancÃ«n socio-ekonomiko-politike tÃ« marrÃ«dhÃ«nieve njerÃ«zore, ashtu siÃ§ paracaktohen ato nga Zoti.â€™[11] Horsley, mandej, nuk mendon se Jezui foli shumÃ«, gjithnjÃ« nÃ«se ka folur, nÃ« lidhje me jetÃ«n pÃ«rtej vdekjes. Ai nuk ofroi asnjÃ« vizion tÃ« njÃ« jete tjetÃ«r pÃ«rveÃ§ asaj qÃ« gjendet nÃ« kÃ«tÃ« botÃ«. ShpÃ«timi pÃ«r Jezui nÃ«nkuptonte paqe dhe drejtÃ«si, kÃ«tu dhe tani.

Horsley lavdÃ«rohet zakonisht nga studiues tÃ« tjerÃ« se orvatet ta shpjegojÃ« Jezuin nÃ« marrÃ«dhÃ«nie me mjedisin e tij shoqÃ«ror dhe politik. â€˜MÃ« tepÃ«r nga Ã§do studiues tjetÃ«r amerikano verior,â€™ shkruan Marcus Borg, â€˜Horsley e ka bÃ«rÃ« qÃ«ndror angazhimin e Jezuit

me botÃ«n shoqÃ«rore nÃ« portretizimin qÃ« ai i bÃ«n Jezuit.â€™[12] Borg, Crossan dhe Wright shfrytÃ«zojnÃ« kuptimet e Horsley-t nÃ« tÃ« zhvilluarit e portreteve tÃ« Jezuit (ndonÃ«se nga kÃ«ta tÃ« tre, Wright-i Ã«shtÃ« mÃ« i kujdesshmi dhe mÃ« kritiku).[13] NjÃ« numÃ«r studiuesish modernÃ«, megjithatÃ«, mendojnÃ« se ai i jep njÃ« rÃ«ndÃ«si tÃ« tepÃ«rt natyrÃ«s sÃ«-kÃ«so-bote tÃ« shqetÃ«simeve tÃ« Jezuit, duke mos arritur tÃ« japÃ« shpjegime pÃ«r pritjet eskatologjike Ã§ifute. NÃ« veÃ§anti, kÃ«tÃ« kritikÃ« e bÃ«jnÃ« Sanders dhe Meier. Ben Witherington mendon se Horsley e mbivlerÃ«son klimÃ«n revolucionare tÃ« GalilesÃ« nÃ« kohÃ«n e Jezuit dhe se i kushton shumÃ« pak vÃ«mendje ndikimit tÃ« â€˜njeriut tÃ« shkolluarâ€™. MÃ« tutje, Witherington nuk sheh asnjÃ« arsye pÃ«r tÃ« hamendÃ«suar se Jezui qe i pÃ«rfshirÃ« nÃ« reformimin e strukturave tÃ« fshatit; tÃ« gjithÃ« UngjijtÃ« e portretizojnÃ« mÃ«simin e tij si tÃ« drejtuar kah bashkÃ«sia e dishepujve tÃ« tij, jo ndaj fshatrave nÃ« pÃ«rgjithÃ«si apo, pÃ«r shembull, ndaj autoriteteve fshatare tÃ« atyre trevave.[14] Wright-i mendon se â€˜sugjerimi i shpeshtÃ« i Horsley-t se impulsi i vÃ«rtetÃ« i revolucionit erdhi nga faktorÃ« shoqÃ«rorÃ« dhe jo teologjikÃ«â€™ parashtron njÃ« antitezÃ« tÃ« rreme qÃ« keqkupton mjedisin fondamentalisht fetar tÃ« PalestinÃ«s sÃ« shekullit tÃ« parÃ«.[15]

Disa nga pikat e rÃ«ndÃ«sisÃ« sÃ« dorÃ«s sÃ« dytÃ« tÃ« Horsley-t nuk kanÃ« patur sukses. Nocioni se dashuria pÃ«r armiqtÃ« ka pÃ«r qÃ«llim vetÃ«m njÃ« etikÃ« lokale pa njÃ« jetÃ«sim mÃ« tÃ« pÃ«rgjithshÃ«m kritikohet nga Walter Wink.[16]Horsley mendon se rrÃ«fimet e Ungjillit mbi Jezuin qÃ« shoqÃ«rohet me tagrambledhÃ«sit nuk janÃ« historikisht tÃ« sakta.[17] Persona tÃ« tillÃ«, thotÃ« ai, ishin tradhÃ«tarÃ« Ã§ifutÃ«, bashkÃ«punÃ«torÃ« me fuqitÃ« romake, dhe Jezui nuk mund ta ketÃ« kompromentuar solidaritetin e tij me tÃ« shtypurit duke bÃ«rÃ« miqÃ«si me shtypÃ«sit. Por me gjasÃ« Horsley Ã«shtÃ« i vetmi studiues i Jezuit historik qÃ« mohon autenticitetin historik tÃ« kÃ«saj pjese tÃ« traditÃ«s, e cila pjesÃ«s mÃ« tÃ« madhe tÃ« studiuesve u ngjan mirÃ« e dÃ«shmuar dhe mirÃ« e bazuar nÃ« sajÃ« tÃ« kriterit tÃ« pangjashmÃ«risÃ« (ka evidenca tÃ« pakta se Judaizmi palestinez apo krishterimi i hershÃ«m e shihnin shoqÃ«rimin me tÃ« tillÃ« tÃ« pÃ«rjashtuar si tÃ« rekomandueshÃ«m).

Po tÃ« lÃ«mÃ« mÃ«njanÃ« kÃ«to kritika, konturet kryesore tÃ« projektimit qÃ« Horsley i bÃ«n Jezuit si profet shoqÃ«ror janÃ« tÃ« pranuara gjerÃ«sisht. Pjesa mÃ« e madhe e studiuesve tÃ« Jezuit sot e shohin Jezuin si ai shÃ«rbesa e tÃ« cilit duhet kuptuar sÃ« paku nÃ« njÃ«farÃ« shtrese si njÃ« reagim ndaj gjendjes politike tÃ« kohÃ«s sÃ« tij. NjÃ« studim i rÃ«ndÃ«sisÃ« sÃ« parÃ« nga R. David Kaylor e ndÃ«rton tezÃ«n e tij, nÃ« njÃ« masÃ« tÃ« konsiderueshme, mbi kontributet e Horsley-t. Kaylor rreket tÃ« shpjegojÃ« shumÃ«Ã§ka nga mÃ«simet e Jezuit nÃ« mÃ«nyrat qÃ« i adresohen tipit tÃ« gjendjes politike tÃ« pÃ«rshkruar nga Horsley. Disa nga kÃ«to interpretime pÃ«rbÃ«jnÃ« njÃ« risi, nÃ« mos befasi. PÃ«r shembull, Kaylor-i sugjeron se historia e njÃ« bujku qÃ« e lÃ« barin e keq dhe grurin tÃ« rriten tok sÃ« bashku deri para korrjes (Mateu 13:24-30) nuk Ã«shtÃ« njÃ« ilustrim se si Zoti e fsheh gjykimin deri nÃ« fundin e kohÃ«s, por njÃ« shaka qÃ« pÃ«rshkruan strategjitÃ« e varfra bujqÃ«sore tÃ« zotÃ«ruesve tÃ« pronave tÃ« mÃ«dha qÃ« blejnÃ« tokÃ«n e bujqve vendas por nuk dijnÃ« se si tÃ« kujdesen pÃ«r tÃ« mÃ« sÃ« miri.[18] NÃ« shumÃ« mÃ«nyra tÃ« tilla, pÃ«rpjekja themelore e Horsley-t pÃ«r tÃ« lidhur idetÃ« e Jezuit me situata shoqÃ«rore konkrete dhe jo me motive tÃ« spiritualizuara fetare ka qenÃ« me ndikim nÃ« diturinÃ« mbi Jezuin historik.

JEZUI, Ã‡IFUTI KARIZMATIK

(GEZA VERMES)

Kur Geza Vermes botoi librin e tij â€œ*Jesus the Jewâ€•* nÃ« vitin 1973, vetÃ« titulli dukej se profetizonte njÃ« ditÃ« tÃ« re nÃ« hulumtimin mbi Jezuin historik. Sigurisht, askush nuk e vinte nÃ« dyshim se Jezui qe Ã§ifut, por tendenca deri nÃ« atÃ« pikÃ« tÃ« studimeve historike kishte qenÃ« ulja e rÃ«ndÃ«sisÃ« sÃ« lidhjeve tÃ« tij me Judaizmin dhe theksimi i konflikteve, tipareve tÃ« cilat bÃ«nÃ« qÃ« ai tÃ« shquhej si stÃ«rgjyshi i njÃ« feje tÃ« re. Libri i Vermes-it e paraqiti Jezuin si mÃ« tepÃ«r Ã§ifut se sa tÃ« krishterÃ«, njÃ« zhvendosje qÃ« dukej se paralelizonte lÃ«vizjet qÃ« autori kish bÃ«rÃ« gjatÃ« jetÃ«s sÃ« tij. I rritur si katolik nÃ« EvropÃ«n lindore, Vermes zbuloi nÃ« moshÃ« tÃ« pjekur se kishte rrÃ«njÃ« Ã§ifute. Kjo njohje e shpuri atÃ« nÃ« njÃ« pelegrinazh shpirtÃ«ror qÃ« kulmoi me konvertimin e tij nÃ« besimin e paraardhÃ«sve.[19]Si studiues, Vermes u bÃ« profesor i studimeve Ã§ifute nÃ« Oksford, shkroi me njÃ« pjellori tÃ« lartÃ« mbi Pergamenat e Detit tÃ« Vdekur, dhe e pasoi librin e tij rijÃ«sues mbi Jezuin me vÃ«llime tÃ« tjera shtesÃ«: *The Gospel of Jesus the Jew* (1981), *Jesus and the World of Judaism* (1983), si dhe *The Religion of Jesus the Jew* (1993).

Vepra e Vermesit ka aspekte tÃ« shumta, por kontributi mÃ« jetÃ«gjatÃ« kanÃ« qenÃ« lidhjet qÃ« ai heq ndÃ«rmjet Jezuit dhe Ã§ifutÃ«ve tÃ« tjerÃ« karizmatikÃ«, tÃ« devotshÃ«m tÃ« cilÃ«t kanÃ« patur reputacionin se kanÃ« qenÃ« mrekullibÃ«rÃ«s. Vermesi e quan Jezuin *hasid*, njÃ« tip i njeriut tÃ« shenjtÃ« nÃ« Judaizmin e shekullit tÃ« parÃ« i cili pretendonte se punonte me fuqinÃ« e Zotit nÃ« mÃ«nyra qÃ« transhendonin kanalet e zakonshme tÃ« autoritetit fetar. Dy persona tÃ« tillÃ« janÃ« veÃ§anÃ«risht tÃ« rÃ«ndÃ«sishÃ«m: Honi Rreth-vizatuesi dhe Hanina Ben Dosa. Sipas Talmudit, tÃ« dy kÃ«ta kanÃ« qenÃ« mrekullibÃ«rÃ«s qÃ« vepronin nÃ« Galile. Honi qe aktiv pak para Jezuit dhe Hanina pak pas tij. TÃ« dy thuhet se kanÃ« shÃ«ruar tÃ« sÃ«murÃ«t dhe kanÃ« patur pushtet mbi djajtÃ«. HaninÃ«s i atribuohet shÃ«rimi nga njÃ« farÃ« largÃ«sie i tÃ« birit tÃ« Gamalielit (*b. Ber.* 34b; 34b; *y. Ber.* 9d; krahaso historinÃ« e Jezuit te Luka 7:1-10). NÃ« njÃ« seri pasazhesh tÃ« paharrueshme nga Talmudi babilonas, Hanina cilÃ«sohet me â€˜biri imâ€™ nga njÃ« zÃ« qiellor (*b. Taan.* 24b; *b. Ber.* 17b; *b. Hul.* 17a; krahaso Marku 1:11). Si Hanina ashtu dhe Honi krahasohen rregullisht me Elijan, ashtu si Jezui te UngjijtÃ«.

Vermes pÃ«rmbyll se njÃ« â€˜tendencÃ« e dallueshme e Judaizmit karizmatik ekzistonte gjatÃ« dy shekujve tÃ« fundit tÃ« Tempullit tÃ« DytÃ«â€™ dhe se kjo â€˜ka gjasa tÃ« ketÃ« patur rrÃ«njÃ« galilease.[20] â€˜Mjedisi i pasofistikuar fetarâ€™ i GalilesÃ« dhe â€˜kÃ«rkesat shpirtÃ«rore relativisht tÃ« thjeshtaâ€™ tÃ« gjindjes atje ofronin njÃ« atmosferÃ« qÃ« njerÃ«z tÃ« tillÃ« si Honi, Jezui dhe Hanina tÃ« lulÃ«zonin:[21]

KÃ«ta njerÃ«z tÃ« shenjtÃ« trajtoheshin si trashÃ«gimtarÃ«t e vullnetshÃ«m apo tÃ« pasofistikuar tÃ« njÃ« tradite tÃ« lashtÃ« profetike. FuqitÃ« e tyre mbinatyrore i mvisheshin marrÃ«dhÃ«nies sÃ« tyre tÃ« drejtpÃ«rdrejtÃ« me Zotin. Ata pÃ«rnderoheshin si njÃ« hallkÃ« ndÃ«rmjet qiellit dhe tokÃ«s nÃ« mÃ«nyrÃ« tÃ« pavarur nga ndonjÃ« ndÃ«rmjetÃ«sim institucional.[22]

Si konkluzion logjik del se Jezui mund tÃ« kuptohet si njÃ« prej tyre nÃ« vargun e kÃ«tyre njerÃ«zve tÃ« shenjtÃ« galileas, ndofta si shembulli i epÃ«rm i *hasidimÃ«ve* tÃ« prodhuar nga kjo lÃ«vizje karizmatike Ã§ifute.

Teza e Vermesit Ã«shtÃ« kritikuar ashpÃ«r nga studiues tÃ« cilÃ«t mendojnÃ« se ai nuk sheh dallimet domethÃ«nÃ«se ndÃ«rmjet Jezuit dhe kÃ«tyre figurave tÃ« tjera Ã§ifute dhe se mbÃ«shtetet mbi burime tÃ« papÃ«rshtatshme pÃ«r tÃ« vendosur lidhjen qÃ« ai bÃ«n. Problem Ã«shtÃ« se shkrimet talmudike, ndonÃ«se janÃ« tÃ« vÃ«shtira pÃ«r tâ€™u datuar, janÃ« pa dyshim mÃ« tÃ« vonshme se sa UngjijtÃ«, dhe nÃ« ndonjÃ« rast mund tÃ« jenÃ« qindra vjet tÃ« mÃ«vonshme. SaktÃ«sia e

pasqyrimit qÃ« ato i bÃ«jnÃ« Honit apo HanimÃ«s Ã«shtÃ« pra pÃ«rherÃ« e mÃ« tepÃ«r e diskutueshme, nga njÃ« perspektivÃ« historike, se sa Ã§â€™mund tÃ« jetÃ« pasqyrimi qÃ« Dhjata e Re i bÃ«n Jezuit. Referencat mÃ« tÃ« hershme ndaj Honit dhe HaninÃ«s, pÃ«r mÃ« tepÃ«r, nuk i paraqesin ata si mrekullibÃ«rÃ«s por si njerÃ«z tÃ« drejtÃ« lutjet e tÃ« cilÃ«ve dÃ«gjoheshin nga Zoti. Dhe Jozefi (shkrimi i shekullit tÃ« pare pas Krishtit) e vendos Honin nÃ« Jeruzalem, e jo nÃ« Galile. Dyshimi i shumÃ« historianÃ«ve, pra, Ã«shtÃ« se legjendat rreth kÃ«tyre njerÃ«zve janÃ« fryrÃ« me kalimin e kohÃ«s, me gjasÃ« nÃ« kundÃ«rpÃ«rgjigje ndaj historive qÃ« tÃ« krishterÃ«t tregonin rreth Jezuit. Traditat e vona nÃ« lidhje me Honin dhe HaninÃ«n pÃ«rmbajnÃ« rrÃ«fime tÃ« ngjashme me ato tÃ« Ungjijve pikÃ«risht sepse autorÃ«t Ã§ifutÃ« dÃ«shironin tÃ« krijonin tÃ« tjerÃ« njerÃ«z tÃ« shenjtÃ« galileas tÃ« cilÃ«t do tÃ« ishin nÃ« tÃ« njÃ«jtin nivel me Jezuin. John Meier Ã«shtÃ« njÃ«ri nga studiuesit qÃ« ka konsideruar se teza e Vermesit sâ€™duhet marrÃ« nÃ« shqyrtim: â€˜PÃ«rfundimisht, shfrytÃ«zimi jokritik qÃ« Vermes i bÃ«n burimeve, minon gjithÃ« argumentin e tij.â€™[23]

TÃ« tjerÃ« janÃ« shumÃ« mÃ« miqÃ«sorÃ«. John Dominic Crossan dhe Marcus Borg heqin gjerÃ«sisht paralele me Honin dhe HaninÃ«n nÃ« studimet e tyre mbi Jezuin, dhe Borg-u e bÃ«n kategorinÃ« e Vermesit tÃ« â€˜njerÃ«zve tÃ« shenjtÃ« karizmatikÃ«â€™ njÃ« model dominues nÃ« portretizimin qÃ« ai vetÃ« i bÃ«n Jezuit.[24] Sandersi gjithashtu Ã§mon lidhjen e thellÃ« tÃ« Jezuit me Judaizmin, tÃ« theksuar nga Vermes, dhe mendon se historitÃ« e Honit dhe HaninÃ«s ofrojnÃ« paralelizma kuptimplota pÃ«r tÃ« kuptuar se si mund tÃ« jenÃ« perceptuar mrekullitÃ« e Jezuit.[25]

NjÃ« tjetÃ«r studiues i Jezuit hisotrik, Graham Twelftree, ka bÃ«rÃ« vÃ«zhgime qÃ« ndonjÃ«herÃ« citohen si korrigjime tÃ« pikÃ«pamjes sÃ« Vermes-it. NÃ« librin e tij *Jezu Ekzorcisti*, Twelftree vÃ«ren sÃ« pari se shÃ«rimet dhe ekzorcizmat e Jezuit nuk janÃ« tÃ« lidhura me lutjen (siÃ§ janÃ« ato tÃ« HaninÃ«s dhe Honit) apo me pÃ«rdorimin e ndihmÃ«sve mekanikÃ«, siÃ§ ndodhte me ekzorcizmat e personave tÃ« tjerÃ« tÃ« po tÃ« njÃ«jtÃ«s periudhÃ«. Andaj, â€˜teknika e ekzorcizmit e Jezuit, nÃ« mos rijÃ«suese, duhet tÃ« ketÃ« qenÃ« sÃ« paku mjaft e dukshme.â€™[26] Jezui dÃ«bon djajtÃ« dhe i shpall njerÃ«zit tÃ« shÃ«ruar nÃ« vend se tâ€™i kÃ«rkojÃ« Zotit ta bÃ«jÃ« kÃ«tÃ«. SÃ« dyti, Twelftree vÃ«ren se UngjijtÃ« i lidhin ngushtÃ« ekzorcizmat e Jezuit me shpalljen qÃ« ai i bÃ«n mbretÃ«risÃ« sÃ« PerÃ«ndisÃ«. Jezui paraqitet sikur pretendon se ekzorcizmat e tij janÃ« njÃ« manifestim se fuqia e Satanait po kufizohet dhe se sundimi i Zotit po vendoset (Mateu 12:28; Marku 3:27). Ndaj, â€˜aspekti unikal dhe i paprecedent i ekzorcizmave tÃ« Jezuit Ã«shtÃ« se ai i dha njÃ« kuptim tÃ« thellÃ« ngjarjeve relativisht tÃ« zakonshme.â€™[27]

JEZU MAGJISTARI

(MORTON SMITH)

MÃ« 1978, vetÃ«m pesÃ« vjet pasi u shfaq studimi i Vermes-it mbi Jezuin nga njÃ« perspektivÃ« moderne Ã§ifute, Morton Smith botoi njÃ« libÃ«r qÃ« e identifikonte Jezuin me imazhin e atribuar atij nga kundÃ«rshtarÃ«t e hershÃ«m Ã§ifutÃ« tÃ« Krishterimit: *Jezu Magjistari*. Asokohe, Smith ishte profesor i historisÃ« sÃ« lashtÃ« nÃ« Universitetin Columbia. Pretendimi i tij se Jezui mund tÃ« konsiderohej me tÃ« drejtÃ« si magjistar ishte dhe vazhdon tÃ« jetÃ« i diskutueshÃ«m, dhe, Ã§â€™Ã«shtÃ« e vÃ«rteta, ofendues ndaj shumÃ« tÃ« krishterÃ«ve. Smithit i duhej tÃ« argumentonte ndaj dÃ«shmisÃ« sÃ« DhjatÃ«s sÃ« Re dhe tÃ« pretendonte se shumÃ« evidenca tÃ« dorÃ«s sÃ« parÃ« ishin ndrydhur.

Para se tâ€™i hedhim njÃ« vÃ«shtrim argumentit tÃ« tij, ne duhet tÃ« jemi tÃ« qartÃ« Ã§farÃ« nÃ«nkuptohet me termin*magjistar*. NÃ« tÃ« folurÃ«n moderne, fjala mund tâ€™i referohet njÃ« zbavitÃ«si, dikush i cili bÃ«n â€˜hilera magjikeâ€™, apo, me fjalÃ« tÃ« tjera, dikush qÃ« pretendon se bÃ«n qÃ« tÃ« ndodhin gjÃ«ra nÃ«pÃ«rmjet fuqive magjike, tÃ« cilat ne e dimÃ« se nÃ« tÃ« vÃ«rtetÃ« ato nuk ekzistojnÃ«. Sâ€™ka dyshim, pikÃ«pamja e shekullit tÃ« parÃ« nuk qe e tillÃ«. Asokohe besohej gjerÃ«sisht se nÃ« botÃ« vepronin fuqitÃ« mbinatyrore. Kultura tÃ« ndryshme mund tâ€™ia atribuojnÃ« kÃ«to zotave, Ã«ngjÃ«jve, djajve apo tipeve tÃ« tjera tÃ« shpirtrave, por, sido qÃ« tÃ« jetÃ«, magjia ishte arti i tÃ« paturit akses te kÃ«to fuqi. Magjia, nÃ« kuptimin mÃ« tÃ« gjerÃ«, pÃ«rmbante â€˜njÃ« pakt privat me qÃ«niet mbinatyroreâ€™.[28]

Smith-i analizon shkrimet e kundÃ«rshtarÃ«ve tÃ« lashtÃ« tÃ« Krishterimit, tÃ« cilÃ«t ai pretendon se pothuajse unanimisht e paraqesin Jezuin si magjistar. Shumica e kÃ«tyre shkrimeve janÃ« sot tÃ« njohura vetÃ«m nÃ«pÃ«rmjet referencave dhe citimeve tÃ« gjendura nÃ« shkrimet e tÃ« krishterÃ«ve tÃ« cilÃ«t dÃ«shironin tâ€™i hidhnin poshtÃ« ato. VetÃ« veprat â€˜u shkatÃ«rruan gjatÃ« antikitetit pasi tÃ« krishterÃ«t morÃ«n nÃ«n kontroll PerandorinÃ« Romake.â€™[29] Secili argument ka dy anÃ«, pohon Smithi, dhe kundÃ«rpretendimet e kundÃ«rshatarÃ«ve tÃ« Jezuit meritojnÃ« tÃ« dÃ«gjohen.

VetÃ« UngjijtÃ« pranojnÃ« se mrekullitÃ« e famshme tÃ« Jezuit ngjallÃ«n polemika madje dhe gjatÃ« jetÃ«s sÃ« tij. Disa udhÃ«heqÃ«s fetarÃ« besonin se ai kryente ekzorcizma (Ã§yshtje) me ndihmÃ«n e njÃ« shpirti tÃ« ligÃ« (Marku 3:32). TÃ« tjerÃ« mund tÃ« kenÃ« menduar se ai pati thÃ«rritur nÃ« veten e tij shpirtin e Gjon PagÃ«zorit tÃ« vrarÃ« (Marku 6:14). Studimi qÃ« vetÃ« Smith-i i bÃ«n Ungjijve zbulon njÃ« pÃ«rpjekje pÃ«r tÃ« mbuluar aspekte tÃ« aktivitetit tÃ« Jezuit qÃ« do tÃ« mbÃ«shtetnin akuzÃ«n se ai qe magjistar.[30] PÃ«r shembull, tradita mÃ« e hershme e gjendur nÃ« Ungjillin e Markut e portretizon Jezuin sikur ai pÃ«rdor teknika tÃ« cilat bashkÃ«kohÃ«sit e tij do tâ€™i kishin konsideruar si tregues tÃ« magjisÃ«: Ai pÃ«rdor pÃ«shtymÃ«n pÃ«r tÃ« kryer shÃ«rimin e verbÃ«risÃ« (8:22-26) dhe thotÃ« fjalÃ« apo fraza nÃ« aramaikisht qÃ« efektivisht funksionojnÃ« si formula magjike (â€˜Talitha cumâ€™ nÃ« 5:41 dhe â€˜Ephphathaâ€™ nÃ« 7:34). VeÃ§anÃ«risht kÃ«to ndodhi janÃ« hequr ose riparÃ« nÃ« ungjijtÃ« e mÃ«vonshÃ«m tÃ« Mateut dhe tÃ« LukÃ«s. Tendenca tÃ« tilla bÃ«jnÃ« qÃ« Smithi tÃ« dyshojÃ« se tradita fillimisht ka patur shumÃ«Ã§ka mÃ« tepÃ«r se Jezui qe njÃ« magjistar nga Ã§â€™jemi ne sot tÃ« privilegjuar tÃ« shohim.

PavarÃ«sisht ndrydhjes dhe mbulimit, sidoqoftÃ« Smithi gjen evidenca tÃ« bollshme tÃ« Jezuit qÃ« kryen magji pÃ«rgjatÃ« Ungjijve. Ai krahason pasazhe tÃ« numÃ«rta me citime nga papiruse tÃ« lashta tÃ« magjisÃ« si dhe krahason gjerÃ«sisht historitÃ« e Jezuit me ato tÃ« njÃ« tjetÃ«r mrekullibÃ«rÃ«si tÃ« famshÃ«m, Apolloniusit tÃ« Tianas. RrÃ«fimi pÃ«r njÃ« shpirt qÃ« i hyn Jezuit dhe ai pÃ«r njÃ« zog qÃ« ulet mbi tÃ« gjatÃ« pagÃ«zimit tÃ« tij pÃ«rshkruan â€˜pikÃ«risht atÃ« lloj gjÃ«je qÃ« mendohej se i ndodhte njÃ« magjistari.â€™[31] MÃ«simet e Jezuit janÃ« shpeshherÃ« zbuluese; thirrja pÃ«r tÃ« shenjtÃ«ruar emrin e PerÃ«ndisÃ« (Mateu 6:9) ka njÃ« sfond nÃ« magji, thotÃ« Smithi, pasi magjistari e bÃ«nte tÃ« famshÃ«m emrin e njÃ« hyjnie duke e jetÃ«suar atÃ« nÃ« zanatin e tij.[32] Tradita e besueshme i atribuon Jezuit institucionin e EukaristisÃ«, tÃ« cilÃ«n Smithi e quan â€˜njÃ« rit pagabueshmÃ«risht magjikâ€™.[33] PÃ«rfundimisht, Jezui tregohet madje se punon atÃ« qÃ« quhet â€˜magji e zezÃ«â€™ kur ai u dÃ«rgon shpirtra tÃ« ligj gjÃ«rave apo njerÃ«zve. Ai u dÃ«rgon djaj derrave (Marku 5:13) dhe, sipas Smithit, i dÃ«rgon Satanait njÃ« rrisk buke ashtu qÃ« Juda do tÃ« pushtohet nga djalli kur ta kapÃ«rdijÃ« kafshatÃ«n (shiko Gjoni 13:21-30).[34]

QÃ« pÃ«rshkrimi i tij i Jezuit si magjistar tÃ« mos duket shumÃ« polemik, Simith-i tregon se dallimi mes njÃ« mrekullibÃ«rÃ«si fetar dhe njÃ« magjistari Ã«shtÃ« njÃ« dallim kryesisht perspektive. I njÃ«jti njeri

mund tÃ« quhet njeri hyjnor, apo Bir i PerÃ«ndisÃ« nga admiruesit e tij, dhe magjistar nga armiqtÃ« e tij:

â€˜Jezu magjistariâ€™ ishte figura qÃ« shihnin shumica e kundÃ«rshtarÃ«ve tÃ« lashtÃ« tÃ« Jezuit; â€˜Jezui, Biri i PerÃ«ndisÃ«â€™ ishte figura qÃ« shihte ajo palÃ« e ndjekÃ«sve tÃ« tij tÃ« cilÃ«t nÃ« fund triumfuan; Jezui i vÃ«rtetÃ« ishte njeriu, fjalÃ«t dhe veprimet e tÃ« cilit i dhanÃ« jetÃ« kÃ«tyre interpretimeve kontradiktore.[35]

Smithi tregon se vetÃ« UngjijtÃ« pranojnÃ« qÃ« ka patur ekzorcistÃ« dhe mrekullibÃ«rÃ«s tÃ« cilÃ«t nuk ishin tÃ« akuzuar pÃ«r pÃ«rdorim tÃ« fuqisÃ« magjike apo demoniake (shiko Mateu 12:27). Jezui, megjithatÃ«, pretendonte se ishte nÃ« gjendje tÃ« bÃ«nte gjÃ«rat qÃ« bÃ«ri pÃ«r shkak se ai ishte i poseduar nga njÃ« shpirt, njÃ« shpirt qÃ« ai dhe ndjekÃ«sit e tij e quanin hyjnor, por qÃ« tÃ« tjerÃ« mund ta kenÃ« quajtur mirÃ« e bukur djallÃ«zor.

Studimi i Smithit nuk ka gjetur miratim tÃ« gjerÃ« nÃ« mesin e studiuesve tÃ« Jezuit historik, por ka theksuar nevojÃ«n pÃ«r ta konsideruar perspektivÃ«n e kundÃ«rshtarÃ«ve nÃ« tÃ« hartuarit e njÃ« portreti historikisht tÃ« pÃ«rgjegjshÃ«m tÃ« Jezuit. MÃ« tutje, John Dominic Crossan ka ripÃ«rtÃ«rirÃ« sÃ« fundmi veprÃ«n e Smithit dhe e ka bÃ«rÃ« imazhin e Jezuit si magjistar njÃ« pÃ«rbÃ«rÃ«s kryesor tÃ« skicÃ«s sÃ« tij. Ne do tâ€™i hedhim kÃ«saj skice njÃ« vÃ«shtrim mÃ« tÃ« imtÃ«sishÃ«m nÃ« kapitullin 5 tÃ« kÃ«tij libri.

NjÃ« nga kritikat mÃ« me themel ndaj kÃ«tij kÃ«ndvÃ«shtrimi ka ardhur nga John Meier, i cili ofron njÃ« studim tÃ« gjerÃ« tÃ« magjisÃ« dhe mrekullive nÃ« Lindjen e Mesme tÃ« lashtÃ« dhe argumenton se ndÃ«rmjet dy fenomeneve duhet bÃ«rÃ« njÃ« dallim:

NÃ« njÃ«rin skaj tÃ« spektrit, tipi ideal i magjisÃ« pÃ«rmban elementet e (1) fuqisÃ« automatike tÃ« zotÃ«ruara nga njÃ« magjistar (2) nÃ« sajÃ« tÃ« formulave dhe ritualeve sekrete, me (3) forcÃ«n rezultuese tÃ« fuqive hyjnore nga njerÃ«zit (4) nÃ« kÃ«rkim tÃ« zgjidhjeve tÃ« shpejta pÃ«r probleme praktike. Po ashtu, magjia shÃ«nohet zakonisht nga (5) njÃ« shpirt individualizmi apo sipÃ«rmarrjeje si i kundÃ«rvÃ«nÃ« pÃ«rballÃ« njÃ« bashkÃ«sie tÃ« pÃ«rhershme besimi. NÃ« skajin tjetÃ«r tÃ« spektrit, mrekullitÃ« i pÃ«rkasin nÃ« pÃ«rgjithÃ«si njÃ« konteksti tÃ« (1) besimit nÃ« njÃ« Zot personal vullnetit tÃ« tÃ« cilit i nÃ«nshtrohet vullneti nÃ« lutje, (2) njÃ« bashkÃ«sie tÃ« pÃ«rhershme besimi, dhe (3) njÃ« manifestimi publik tÃ« fuqisÃ« sÃ« Zotit (4) qÃ« nuk Ã«shtÃ« i varur nga njÃ« grup ritesh apo formulash.[36]

JEZUI, I URTI Ã‡IFUT

(BEN WITHERINGTON III)

Ben Witherington III, profesor i DhjatÃ«s sÃ« Re nÃ« Seminarin Teologjik Asbury, ka sugjeruar qÃ« Jezui tÃ« mendohet si njÃ« figurÃ« urtÃ«sie. Studimi i parÃ« i Witheringtonit mbi Jezuin mbante titullin ngacmues *The Christology of Jesus* (1990), dhe rrekej tÃ« shpjegonte Ã§farÃ« mendonte dhe Ã§farÃ« mÃ«sonte Jezui rreth vetes sÃ« tij. Propozimi fillestar i paraqitur aty u zgjerua nÃ« njÃ« vepÃ«r tÃ« mÃ«vonshme, *Jesus the Sage* (1994). Autor qÃ« shkruan shumÃ«, Witherington ka shkruar gjithashtu *The Jesus Quest* (1995), libÃ«r ky qÃ« tregon pikÃ«pamjet e tij ndaj propozimeve tÃ« tjera nÃ« lidhje me Jezuin, duke pÃ«rfshirÃ« shumicÃ«n e atyre tÃ« trajtuara nÃ« kÃ«tÃ« libÃ«r.

TÃ« kuptuarit qÃ« Witherington ka mbi Jezuin Ã«shtÃ« i frymÃ«zuar nga leximet e shkrimeve tÃ« shumÃ«numÃ«rta Ã§ifute qÃ« ishin tÃ« mirÃ«njohura nÃ« kohÃ«n e Jezuit dhe tÃ« cilat i pÃ«rkasin asaj qÃ« quhet traditÃ« urtÃ«sie. KÃ«tu pÃ«rfshihen librat biblikÃ« tÃ« Siracidit, Jobit, Proverbat dhe Danielit, si edhe shkrime tÃ« tilla apokrife si UrtÃ«sia e Solomonit, Siraki dhe *ShÃ«mbÃ«lltyra e Enokut* . NjÃ« numÃ«r tiparesh nÃ« kÃ«to shkrime paralelizojnÃ« atÃ« qÃ« i mvishet Jezuit nÃ«pÃ«r UngjijtÃ«. [37]

- PÃ«rdorimi qÃ« Jezui i bÃ«n fjalÃ«s At pÃ«r Zotin nuk Ã«shtÃ« karakteristikÃ« e DhjatÃ«s sÃ« VjetÃ«r, por njÃ« gjuhÃ« e tillÃ« gjendet vazhdimisht nÃ« materialet e urtÃ«sisÃ« (Sir. 23:1, 4; 51:10; UrtÃ«sia 14:3).
- Fraza â€˜mbretÃ«ria e PerÃ«ndisÃ«,â€™ e shqiptuar vazhdimisht nga buzÃ«t e Jezuit nÃ« UngjijtÃ« SinoptikÃ«, rrallÃ«herÃ« gjendet nÃ« DhjatÃ«n e VjetÃ«r, por UrtÃ«sia 10:10 e portretizon Solomonin teksa i jepet njÃ« vizion i mbretÃ«risÃ« sÃ« PerÃ«ndisÃ«;
- PÃ«rdorimi qÃ« Jezusi i bÃ«n frazÃ«s Biri i Njeriut i bÃ«n jehonÃ« librit tÃ« Danielit si edhe *ShÃ«mbÃ«lltyrÃ«s sÃ« Enokut*;
- Ekzorcizmat e Jezuit mund tÃ« kuptohen nÃ«n dritÃ«n e traditave tÃ« shekullit tÃ« parÃ« qÃ« e konsideronin Solomonin (figura e preferuar e traditÃ«s sÃ« urtÃ«sisÃ«) si ekzorcist;
- GatishmÃ«ria e Jezuit pÃ«r ta portretizuar veten me simbole femÃ«rore (Mateu 23:37-39) mund tÃ« jetÃ« e lidhur me personifikimet e UrtÃ«sisÃ« si njÃ« figurÃ« femÃ«rore nÃ« Proverbat 8-9 dhe UrtÃ«sia e Solomonit 8-9;
- AlegoritÃ« e Jezuit nÃ« lidhje me gostitÃ« dhe praktika e tij e tÃ« ngrÃ«nit me tÃ« pÃ«rjashtuarit janÃ« shembuj tÃ« motiveve tÃ« urtÃ«sisÃ« klasike qÃ« inkurajojnÃ« shijimin e jetÃ«s, shpeshherÃ« me gostinÃ« si simboli kryesor i kremtimeve tÃ« tilla.

NÃ«n dritÃ«n e kÃ«tyre paralelizmave, Witherington mendon se *i urtÃ«* Ã«shtÃ« njÃ« pÃ«rshkrim mÃ« i saktÃ« pÃ«r Jezuin se sa profet. Shumica e lexuesve tÃ« BiblÃ«s janÃ« tÃ« vetÃ«dijshÃ«m se profetÃ«t konsideroheshin si njerÃ«z tÃ« mbushur me Shpirtin e PerÃ«ndisÃ« tÃ« cilÃ«t i thanÃ« Izraelit fjalÃ«n e PerÃ«ndisÃ«. Por tradita e urtÃ«sisÃ« gjithashtu pretendonte se ishte frymÃ«zim i Shpirtit tÃ« PerÃ«ndisÃ«. Isaia e pÃ«rshkruan pasardhÃ«sin e Davidit, i cili do tÃ« quhej mÃ« vonÃ« Mesia, si ai tek i cili Shpirti i PerÃ«ndisÃ« rrÃ«njoset me urtÃ«si, dije, kuptim dhe frikÃ« nga Zoti â€“ karakteristikat mÃ« tÃ« vlerÃ«suara nÃ« literaturÃ«n e urtÃ«sisÃ« (Iza. 11:1-3). Shkrime tÃ« mÃ«vonshme talmudike pretendonin se Zoti ua mori profecinÃ« profetÃ«ve dhe ua dha tÃ« urtÃ«ve. [38]

Jezui, vÃ«ren Witherington, nuk pÃ«rdor asnjÃ«herÃ« formulÃ«n klasike tÃ« profetÃ«ve, â€˜KÃ«shtu thotÃ« Zotiâ€¦.â€™[39] Ai flet me autoritetin e tij, siÃ§ bÃ«n MÃ«suesi i Siracidit dhe autori i Proverbave. Forma e tÃ« folurÃ«s sÃ« tij nuk janÃ« orakujt, por gjÃ«agjÃ«zat, alegoritÃ«, aforizmat, personifikimet dhe bekimet. PÃ«rmbajtja e mesazhit tÃ« tij pÃ«rvijohet shpeshherÃ« mbi â€˜teologjinÃ« e krijimitâ€™, duke ngritur nÃ« qiell providencÃ«n e PerÃ«ndisÃ« si tÃ« provuar nÃ« natyrÃ« (Mat. 6:25-33) dhe duke e qortuar divorcin si nÃ« kundÃ«rshtim me qÃ«llimin fillestar tÃ« PerÃ«ndisÃ« (Mat. 19:3-9). NÃ« tÃ« gjitha kÃ«to mÃ«nyra, ai e paraqet veten si njÃ« i urtÃ« me rrÃ«njÃ« tÃ« thella nÃ« traditÃ«n e urtÃ«sisÃ« sÃ« Izraelit.[40]

Disa pasazhe kyÃ§e i pÃ«rshtaten veÃ§anÃ«risht propozimit tÃ« Witherington-it. SÃ« pari, Jezui e vendos veten nÃ« kontrast mes vetes sÃ« tij dhe Gjon PagÃ«zorit, tÃ« cilin ai e quan profet. Ai vÃ«ren se ndÃ«rkohÃ« qÃ« Gjoni Ã«shtÃ« asket, ai ka ardhur â€˜duke ngrÃ«nÃ« e duke pirÃ«.â€™ Mandej ai pÃ«rmbyll, â€˜Por dituria Ã«shtÃ« justifikuar nga bijtÃ« e vetâ€œ. (Mateu 11:16-19).[41] SÃ« dyti, Jezui

pretendon se Ã«shtÃ« i vetmi qÃ« e njeh Atin, se tÃ« gjitha gjÃ«rat i janÃ« dhÃ«nÃ« atij nga Ai, dhe se askush nuk mund ta njohÃ« Atin nÃ«se vetÃ« Jezui nuk ua shpalos Atin atij (Mateu 11:25-27). ShumÃ« studiues tÃ« historisÃ« do tÃ« dyshonin autenticitetin e kÃ«saj thÃ«nieje tÃ« fundit, meqÃ«nÃ«se ajo tÃ« lÃ« njÃ« shije tÃ« fortÃ« nga teologjia e zhvilluar e kishÃ«s sÃ« hershme. Por Witherington argumenton se ajo zÃ« fill te Jezui dhe e paraqet atÃ« sikur pretendon se ka rolin qÃ« gjetkÃ« i atribuohet UrtÃ«sisÃ« sÃ« Zotit (Proverbat 8:14-36; UrtÃ«sia 2:13, 16; 4:10-15).[42]

Witherington-i nuk mendon se etiketimi *i urtÃ«* rrok tÃ« gjithÃ« tÃ« vÃ«rtetÃ«n nÃ« lidhje me Jezuin historik, por ai mendon se kjo jep njÃ« kategori tÃ« rÃ«ndÃ«sishme, ndofta mÃ« dominuesen, pÃ«r ta rrokur atÃ« me mend. Ai mendon se mÃ« e mira mund tÃ« jetÃ« qÃ« Jezui tÃ« pÃ«rshkruhet si â€˜njÃ« i urtÃ« profetikâ€™ apo madje edhe si â€˜njÃ« i urtÃ« profetik dhe eskatologjikâ€™. NÃ« librin e tij tÃ« mÃ«vonshÃ«m *Jesus the Sage,* Witherington shkon deri aty sa tÃ« sugjerojÃ« se Jezui besonte se qe UrtÃ«sia e bÃ«rÃ« mish, se qe personifikimi i urtÃ«sisÃ« sÃ« PerÃ«ndisÃ«. Te Mateu 11:19, ai duket se i referohet vetes si UrtÃ«sia dhe se pretendon qÃ« veprimet e tij e pÃ«rligjin atÃ« si tÃ« tillÃ«. Andaj, ai e sheh refuzimin qÃ« mund tâ€™i bÃ«het atij si refuzim tÃ« urtÃ«sisÃ« sÃ« PerÃ«ndisÃ« (Mateu 23:37-39). Shkrimet tradicionale e kishin personifikuar tashmÃ« UrtÃ«sinÃ« e PerÃ«ndisÃ« si njÃ« figurÃ« qiellore sÃ« cilÃ«s i qenÃ« besuar sekretet e Zotit dhe me detyrÃ«n pÃ«r tâ€™ua zbuluar ato njerÃ«zve (Jobi 28; Prov. 1, 3, 8, 9; Sir. 1, 24). Jezui mund tÃ« ketÃ« besuar se ai ishte pikÃ«risht kjo figurÃ«, e zbritur nÃ« tokÃ« nÃ« trajtÃ« njerÃ«zore. Si i tillÃ«, ai e shihte veten si â€˜shpalosÃ«si i vetÃ« mendjes sÃ« PerÃ«ndisÃ«â€™.[43]

Imazhi i Jezuit si njÃ« i urtÃ« Ã§ifut Ã«shtÃ« njÃ« pÃ«rbÃ«rÃ«s domethÃ«nÃ«s i trajtimit qÃ« Marcus Borg i bÃ«n Jezuit, pasqyruar nÃ« kapitullin 6 tÃ« kÃ«tij libri. Borg-u e vÃ« theksin te natyra armiqÃ«sore e mÃ«simeve tÃ« Jezuit, njÃ« pikÃ« kjo qÃ« dhe Witherington-i e zhvillon, ndonÃ«se nÃ« mÃ«nyra tÃ« ndryshme.[44] Borg-u ndahet nga Witherington-i nÃ« atÃ« se ai e vÃ« theksin mbi Jezuin si mÃ«sues urtÃ«sie (i cili Ã«shtÃ« i kahÃ«zuar nga e tashmja) si njÃ« tregues se Jezui nuk foli shumÃ« rreth tÃ« ardhmes.[45] N. T. Wright dhe E. P. Sanders dalin kundÃ«r uljes sÃ« rÃ«ndÃ«sisÃ« nga profet nÃ« i urtÃ«. Ata tÃ« dy e shohin kategorinÃ« e parÃ« si modeli dominant pÃ«r Jezuin (ndaj, ai nuk qe kaq shumÃ« njÃ« i urtÃ« profetik por njÃ« profet i cili heraherÃ«s ndalej te traditat e urtÃ«sisÃ«). Sanders ankohet se njÃ« theksim i Jezuit si i urtÃ« mund tÃ« pÃ«rfundojÃ« sÃ« paraqituri atÃ« kryesisht si njÃ« mÃ«sues idetÃ« e tÃ« cilit qenÃ« â€˜tÃ« mrekullueshme nÃ« mÃ«nyrÃ«, por jo veÃ§anÃ«risht nÃ« pÃ«rmbajtjeâ€™.[46] Pjesa mÃ« e madhe e mÃ«simeve tÃ« urtÃ«sisÃ«, fundja fundit, merret me kÃ«shilla tÃ« pÃ«rgjithshme qÃ« do tÃ« jetÃ«soheshin pothuajse nÃ« Ã§do kohÃ« apo vend. NgjashmÃ«risht, Wright kÃ«mbÃ«ngul se imazhi i njÃ« tÃ« urti nuk duhet kuptuar sikur nÃ«nkupton qÃ« ai â€˜nuk i adresohej gjendjes urgjente tÃ« punÃ«ve brenda Izraelit,â€™ por ai i thur lavde Witherington-it si dikush qÃ« nuk e shtyn modelin deri nÃ« atÃ« ekstrem.[47]

JEZUI, FILOZOFI CINIK

(F. GERALD DOWNING)

Ndoshta imazhi mÃ« ndikues nga ato jotradicionalistÃ« nÃ« studimet e kohÃ«ve tÃ« fundit qÃ« lidhen me Jezuin ka qenÃ« ai i filozofit cinik.[48] Ky Ã«shtÃ«, nÃ« fakt, imazhi dominant i Jezuit nÃ« veprÃ«n e Burton Mack-ut pÃ«rshkruar nÃ« kapitullin 1 (shiko faqet 25-28) dhe, nÃ« kapitujt e mÃ«vonshÃ«m, ne do tÃ« shohim se ky bÃ«het njÃ« koncept mbisundues nÃ« punÃ«n e Seminarit tÃ« Jezuit dhe tÃ« John Dominic Crossan.

NjÃ« mori studiuesh kanÃ« vÃ«rejtur ngjashmÃ«ri ndÃ«rmjet traditave rreth Jezuit dhe atyre qÃ« kanÃ« tÃ« bÃ«jnÃ« me filozofÃ«t cinikÃ«,[49] por askush sâ€™e ka bÃ«rÃ« kÃ«tÃ« me kaq kÃ«mbÃ«ngulje sa F. Gerald Downing. Autor i njÃ« morie librash mbi teologjinÃ« dhe besimin, Downing shÃ«rben si famullitar nÃ« famullinÃ« anglikane tÃ« ShÃ«n Simonit dhe ShÃ«n JudÃ«s nÃ« Bolton tÃ« AnglisÃ«. Disa nga shkrimet e tij reflektojnÃ« vlerÃ«sim pÃ«r lÃ«vizjen shoqÃ«rore nÃ« GreqinÃ« dhe RomÃ«n e lashtÃ«, e cila mbruante nÃ« gjirin e saj njÃ« spektÃ«r eksentrik njerÃ«zish tÃ« quajtur cinikÃ«.

PÃ«r tÃ« kuptuar cinikÃ«t, ne sÃ« pari duhet tÃ« shuajmÃ« konotacionet negative qÃ« rrjedhin nga fjala cinike. CinikÃ«t nuk ishin njerÃ«z pesimist tÃ« cilÃ«t kishin prirjen tÃ« prisnin mÃ« tÃ« keqen. MÃ« saktÃ«, ata ishin individualist radikalÃ« tÃ« cilÃ«t mbronin shmangien e kokolepsjeve tokÃ«sore dhe mosbindjen ndaj konvencioneve shoqÃ«rore. LÃ«vizja Cinike haset pÃ«r herÃ« tÃ« parÃ« te Diogjeni i Sinopit (4000-325 p.l.K.), ndonÃ«se pas tij mori njÃ« larmi formash.[50] Diogjeni pÃ«rqafoi njÃ« stil jetese tÃ« thjeshtÃ«, natyror, tÃ« lirÃ« nga hipokrizia apo nga pretendimi. Duke jetuar thjesht, ai pretendonte tÃ« arrinte vetÃ«-mjaftueshmÃ«rinÃ«, e cila e liroi atÃ« nga nevoja pÃ«r tâ€™i lÃ«nÃ« mbresa tÃ« tjerÃ«ve. I Ã§liruar, ai mund tÃ« bÃ«nte si tÃ« dÃ«shironte, gjÃ« qÃ« nÃ«nkuptonte tÃ« pranuarit pa turp tÃ« gjithÃ§kaje qÃ« ishte â€˜natyroreâ€™.

Aty nga koha e Jezuit, cinikÃ«t njihen se kanÃ« udhÃ«tuar nÃ«pÃ«r vende tÃ« shumta, duke praktikuar sitilin eksentrik tÃ« jetesÃ«s dhe duke propaganduar idetÃ« qÃ« pÃ«rmbante ky stil. Histori tÃ« njohura si *chreiai* rrÃ«feheshin pÃ«r, dhe nga, CinikÃ«t.[51] Tipikisht, kÃ«to janÃ« rrÃ«fime tÃ« shkurtra qÃ« sjellin ndÃ«rmend njÃ« aforizÃ«m tÃ« paharrueshÃ«m apo pÃ«rshkruajnÃ« njÃ« veprim simbolik. NjÃ« *chreia* na rrÃ«fen se si Aleksandri i Madh i bÃ«ri njÃ« vizitÃ« Diogjenit kur ky po merrte rreze dielli dhe e pyeti nÃ«se mund tÃ« bÃ«nte diÃ§ka pÃ«r tÃ«. Si mosrespektues autoriteti qÃ« ishte, Diogjeni ia ktheu, â€˜Tamam tani, a mund tÃ« hiqesh tutje se po mÃ« zÃ« dritÃ«nâ€™ (Ciceroni, *Tusculan Disputations* 5.92). Ndodhi tÃ« tjera shÃ«nojnÃ« se Diogjeni do tÃ« kryente jashtÃ«qitjen apo do tÃ« angazhohej nÃ« akte seksuale nÃ« publik pÃ«r tÃ« treguar normalitetin e kÃ«tyre akteve natyrore (Laertius, *Lives* 6.69).[52] Kjo, nÃ« fakt, shpjegon rrjedhimin e fjalÃ«s *Cinik*; ajo vjen nga fjala greke pÃ«r qenin (*kion*), dhe Aristoteli ka komentuar se Diogjeni vepronte â€˜si qenâ€™ kur sillej paturpÃ«sisht nÃ« publik.[53]

CinikÃ«ve u pÃ«lqente tej mase tÃ« pÃ«rshkruheshin si antisocialÃ« dhe e kÃ«rkonin qÃ«llimisht njÃ« identifikim tÃ« tillÃ«. Ashtu siÃ§ ka fort dÃ«shirÃ« tÃ« thotÃ« John Dominic Crossan, â€˜Ata qenÃ« hipi nÃ« njÃ« botÃ« me jupi augustasâ€™ (jupi: njÃ« profesionist i ri i shtresÃ«s sÃ« mesme qÃ« paguhet mirÃ«; hipi: njÃ« i ri, nÃ« vitet 60, qÃ« kundÃ«rshtonte vlerat shoqÃ«rore tradicionale, mbronte paqen dhe dashurinÃ« e lirÃ«, dhe preferonte tÃ« vishte rroba jokonvencionale dhe tÃ« mbante flokÃ« tÃ« gjata).[54] Ata visheshin si lypÃ«sa me njÃ« gunÃ«, mbanin njÃ« Ã§antÃ« dhe njÃ« shkop, flokÃ«t i kishin tÃ« gjatÃ« dhe mjekrrÃ«n tÃ« parruar. Dhe ecnin zbathur. â€˜TÃ« veshÃ«sh sandale Ã«shtÃ« njÃ«soj si tÃ« jesh i lidhur,â€™ ka shkruar njÃ« cinik, â€˜por tÃ« ecÃ«sh zbathur i jep kÃ«mbÃ«s liri tÃ« madheâ€™ (Musonius Rufus, Fragmenti XIX). NjÃ« tjetÃ«r e ka pÃ«rmbledhur stilin e tij tÃ« jetesÃ«s nÃ« kÃ«tÃ« mÃ«nyrÃ«: â€˜guna shÃ«rben si veshja ime, lÃ«kura e kÃ«mbÃ«ve tÃ« mia si kÃ«puca ime, e gjithÃ« toka si vendi im i prehjesâ€™ (*Pseudo-Anacharsis* 5). Seneka raporton se Diogjeni â€˜me tÃ« parÃ« njÃ« djalÃ« tÃ« pinte ujÃ« nga zgavra e dorÃ«s, nÃ« Ã§ast nxorri kupÃ«n e tij nga trasta [Ã§anta] dhe e theu atÃ«, duke e qortuar veten me kÃ«to fjalÃ«: â€˜Ã‡â€™budalla qÃ« jam, kam bartur sende tÃ« panevojshme gjatÃ« gjithÃ« kÃ«saj kohe!â€™â€™ Mandej Seneka i nxit lexuesit e tij, â€˜NÃ«se njerÃ«zimi do tÃ« dÃ«gjonte kÃ«tÃ« tÃ« urtÃ«, ata do ta dinin se gjellÃ«bÃ«rÃ«si Ã«shtÃ« po aq i panevojshÃ«m sa ushtariâ€¦ Ndiqni natyrÃ«n, dhe nuk do tâ€™ua

keni nevojÃ«n zanatÃ§injÃ«ve tÃ« talentuarâ€™ (Seneka, *Epistulae Morales* 90.14-16).[55]

NÃ« vitin 1988, Bowning botoi *Christ and the Cynics*, e cila nuk qe kaq shumÃ« njÃ« monografi por njÃ« pÃ«rpilim materialesh nga shkrime cinike tÃ« arranzhuara krah pÃ«r krah me citime nga Dhjata e Re. KÃ«tu janÃ« vetÃ«m dy nga 289 shembuj qÃ« ai ka sjellur:

â€˜Plot njerÃ«z po tÃ« thurin lavde,â€™ iu tha Antisthenesit. â€˜PÃ«rse?â€™ pyeti ai. â€˜Ã‡â€™tÃ« keqe kam bÃ«rÃ«?â€™ (Laertius *Lives*6.8).

MjerÃ« ju, kur tÃ« gjithÃ« njerÃ«zit do tÃ« flasin mirÃ« pÃ«r ju, sepse nÃ« tÃ« njÃ«jtÃ«n mÃ«nyrÃ« vepruan etÃ«rit e tyre me profetÃ«t e rremÃ«. (Luka 6:26).

Ku shkojnÃ« zogjtÃ« e vegjÃ«l pÃ«r tÃ« gjetur ushqim pÃ«r tÃ« vegjlit e tyre, ndonÃ«se ata janÃ« shumÃ« mÃ« tÃ« varfÃ«r nga Ã§â€™jeni ju â€“ **dallÃ«ndyshja** dhe bilbili dhe lauresha dhe mÃ«llenja? A mos vallÃ« lÃ«nÃ« mÃ«njanÃ« ushqim nÃ«pÃ«r kacekÃ«? (Musonius 15)

Vini re zogjtÃ« e qiellit: ata nuk mbjellin, nuk korrin dhe nuk mbledhin nÃ« hambare; megjithatÃ« Ati juaj qiellor i ushqen. A nuk vleni ju shumÃ« mÃ« tepÃ«r se sa ata? (Mateu 6:26).

Downing pranon se ngjashmÃ«ria nÃ« formulim nuk do tÃ« thotÃ« domosdoshmÃ«risht pajtim nÃ« kuptim, dhe ai i pranon dallimet ndÃ«rmjet traditÃ«s sÃ« hershme tÃ« Jezuit dhe cinizmit.[56] PavarÃ«sisht nga kjo, mbi bazÃ«n e paraleleve tÃ« numÃ«rta, ai propozon se â€˜tÃ« krishterÃ«t tÃ« cilÃ«t i shpÃ«rndanin publikisht mÃ«simet dhe historitÃ« qÃ« sendÃ«rtojnÃ« tre UngjijtÃ« tanÃ« tÃ« parÃ« duhet tÃ« kenÃ« qenÃ« krejtÃ«sisht tÃ« lumtur tÃ« tingÃ«llonin si edhe tÃ« ngjanin si cinikÃ«â€¦ Ata u fokusuan nÃ« tÃ« njÃ«jtat tema, duke kÃ«mbÃ«ngulur mjaft shpesh nÃ« tÃ« njÃ«jtat konkluzione, dhe kjo nÃ« njÃ« gjuhÃ« mjaft tÃ« ngjashmeâ€™.[57]

Si i tillÃ«, studimi i Downing-ut fokusohet mÃ« tepÃ«r mbi historinÃ« e Krishterimit tÃ« hershÃ«m se sa mbi Jezuin historik. Ne mund tÃ« supozojmÃ« se ungjillorÃ«t tÃ« cilÃ«t i shkruajtÃ«n ungjijtÃ« i pÃ«rpunojnÃ« fjalÃ«t e Jezuit nÃ« mÃ«nyra qÃ« pasqyronin ndikimin cinik ashtu si pÃ«r tâ€™iu drejtuar botÃ«s xhentile qÃ« ata dÃ«shironin tÃ« ungjillizonin. Por nÃ« veprÃ«n tjetÃ«r madhore, *Cynics and Christian Origins,* Downing filloi tÃ« ngulte kÃ«mbÃ« se cinikÃ«t ushtronin njÃ« ndikimin tÃ« drejtÃ«pÃ«rdrejtÃ« te vetÃ« Jezui.[58] NdonÃ«se qe Ã§ifut, Jezui rivalizonte qÃ«llimisht kÃ«ta filozofÃ« xhentilÃ«. NÃ«nkuptimi i njÃ« propozimi tÃ« tillÃ« Ã«shtÃ« se Jezui dhe audience e tij Ã§ifute ishin fund e krye tÃ« helenizuar, pra, i qenÃ« pÃ«rshtatur kulturÃ«s greko-romake.

NÃ« kÃ«tÃ« tezÃ«, thelbÃ«sore Ã«shtÃ« analiza qÃ« Downing i bÃ«n materialit ungjillor qÃ« i atribuohet burimit Q. KÃ«tu ai gjen mÃ« me bollÃ«k se askund tjetÃ«r paralele, saqÃ« ai pretendon se vetÃ« zhanri i Q-sÃ« mund tÃ« ketÃ« qenÃ« ai i â€˜njÃ« jete cinikeâ€™, e krahasueshme me ato tÃ« gjendura nÃ« njÃ« vepÃ«r nga Diogjen Laertiusi (*Lives of Eminent Philosophers*, Libri 6). Laertiusi ofron skica tÃ« shkurtra biografike tÃ« filozofÃ«ve cinikÃ« me njÃ« interes parÃ«sor nÃ« tÃ« grumbulluarit e thÃ«nieve tÃ« tyre mÃ« tÃ« paharrueshme. Downing vÃ«ren disa ngjashmÃ«ri ndÃ«rmjet Q-sÃ« dhe kÃ«tyre â€˜JetÃ«veâ€™ tÃ« cinikÃ«ve, por ne duhet tÃ« vÃ«rejmÃ« se kjo pjesÃ« e propozimit tÃ« tij Ã«shtÃ« kontestuar me forcÃ« nga studiues tÃ« tjerÃ« tÃ« Q-sÃ«.[59] MegjithatÃ«, Downing del nÃ« konkluzionin se â€˜Q-ja do tÃ« jetÃ« dukur e ngjashme me mÃ«simet cinike nÃ« zgjedhjen qÃ« i ka bÃ«rÃ« Ã§Ã«shtjeve, nÃ« konkluzionet qÃ« nevojiteshin, nÃ« fjalor dhe nÃ« simbolikÃ«n e pÃ«rdorur.â€™[60] Tipare tÃ« njÃ«jta nÃ« mÃ«simet e cinikÃ«ve dhe nÃ« ato tÃ« Jezuit pÃ«rfshijnÃ« refuzimin e pasurisÃ« (Marku 10:17-26; Epictetus, *Dis.* 2:14.14, 18-24), mbrojtjen e

jetÃ«s sÃ« thjeshtÃ« (Marku 6:8-9; Dio.*Orat.* 6:15), miratimin e tÃ« lypurit (Luka 6:30; Laertius, *Lives* 6:29), si dhe pritjen e persekutimit (Mateu 5:11-12; Lucian, *Demonax* 11). MÃ« tutje, thotÃ« Downing, Q-ja e paraqet Jezuin se jep mÃ«sime me emrin e tij siÃ§ bÃ«nin cinikÃ«t, jo si pÃ«rfaqÃ«suesi i njÃ« shkolle siÃ§ bÃ«nin rabinÃ«t, apo nÃ« emÃ«r tÃ« Zotit siÃ§ kanÃ« bÃ«rÃ« profetÃ«t (Jezui nuk thotÃ«, â€˜KÃ«shtu tha PerÃ«ndiaâ€™).

CinikÃ«t, sipas pikÃ«pamjes sÃ« Downing-ut, nuk ishin thjesht vagabondÃ« mospÃ«rfillÃ«s. Ata ishin â€˜miq tÃ« lirisÃ«â€™, protestues tÃ« hapur dhe tÃ« guximshÃ«m tÃ« cilÃ«t ngriheshin nÃ« emÃ«r tÃ« lirisÃ« individuale nÃ« njÃ« shoqÃ«ri shtypÃ«se.[61]Ashtu si Jezui dhe ndjekÃ«sit e tij, ata pÃ«rziheshin me shtresat e ulÃ«ta, duke u mÃ«suar njerÃ«zve tÃ« zakonshme dhe jo duke i kufizuar kuptimet e tyre nÃ« leksione sallonesh. Filizofia quhej â€˜populloreâ€™, dhe sidoqoftÃ« ajo Ã§uditÃ«risht joshte shumÃ« aristokratÃ« tÃ« cilÃ«t ndjenin se jeta e tyre nÃ« nivelet mÃ« tÃ« larta tÃ« shoqÃ«risÃ« perandorake romake qe e zbrazÃ«t.

Disa studiues kanÃ« vÃ«nÃ« nÃ« pikÃ«pyetje nÃ«se janÃ« legjitime tÃ« gjitha paralelet qÃ« citon Downing pÃ«r cinizmin dhe Krishterimin. Kjo Ã§Ã«shtje Ã«shtÃ« e ndÃ«rlikuar nga vÃ«shtirÃ«sia e tÃ« datuarit tÃ« materieleve cinike (shumica e shkrimeve tÃ« ruajtura janÃ« tÃ« mÃ«vonshme se sa Dhjata e Re) dhe pÃ«r shkak tÃ« spektrit dhe larmisÃ« sÃ« pikÃ«pamjeve qÃ« mund tâ€™i mvishen cinikÃ«ve.[62] Paralelizmat qÃ« ai citon janÃ«, nÃ« Ã§do rast, tÃ« nxjerra nga njÃ« preiudhÃ« prej mÃ« shumÃ« se pesÃ«qind vjet dhe shumÃ« i pÃ«rkasin personave qÃ« teknikisht mund tÃ« mos klasifikohen si cinikÃ«. Si Musonius Rufus dhe Epictetusi, tÃ« cituar sa mÃ« sipÃ«r, konsiderohen zakonisht si stoikÃ«, ndonÃ«se dallimi ndÃ«rmjet Stoicizmit dhe Cinizmit Ã«shtÃ« padyshim i errÃ«t. [63] Downing-u pÃ«rgjigjet duke pretenduar se â€˜delikatesat e pÃ«rkufizimit intelektualâ€™ kanÃ« pak rÃ«ndÃ«si, por mÃ« saktÃ« duhet thÃ«nÃ« â€˜si i dukeshin gjÃ«rat popullatÃ«s nÃ« tÃ«rÃ«siâ€™.[64]

Downing-u pretendon â€˜tÃ« tregojÃ« jo vetÃ«m se ka ngjashmÃ«ri tÃ« shumta ndÃ«rmjet cinikÃ«ve dhe tÃ« krishterÃ«ve, por gjithashtu se nÃ« tÃ«rÃ«si (dhe shpeshherÃ« nÃ« detaje) kÃ«to ngjashmÃ«ri janÃ« mjaft tÃ« dallueshme.â€™[65] Pjesa e fundit e kÃ«tij pretendimi Ã«shtÃ« polemizuar nga disa tÃ« cilÃ«t mendojnÃ« se ngjashmÃ«ritÃ« ndÃ«rmjet Jezuit dhe cinikÃ«ve mund tÃ« shpjegohen nÃ« mÃ«nyra tÃ« tjera (pÃ«r shembull, me anÃ« tÃ« analogjisÃ« ndaj profetÃ«ve Ã§ifutÃ« apo mÃ«suesve tÃ« urtÃ«sisÃ«). PÃ«rveÃ§ kÃ«saj, kritikÃ«t e hipotezÃ«s sÃ« Downing nxjerrin nÃ« pah fusha kyÃ§e tÃ« kontrastit. Te Luka 9:3, Jezui ua ndalon shprehimisht dishepujve tÃ« tij tÃ« marrin njÃ« shkop apo njÃ« trastÃ« me vete kur nisen nÃ« udhÃ« si misionarÃ«, ndoshta sepse ai dÃ«shironte tÃ« *shmangte* Ã§do identifikim tÃ« ndjekÃ«sve tÃ« tij me cinikÃ«t.[66] Por Downing-u tregon se madje dhe tradita sinoptike ka larmi nÃ« lidhje me kÃ«tÃ«. Te Marku 6:8-10, dishepujve u lejohet tÃ« mbajnÃ« njÃ« shkop ndonÃ«se jo trasta. Te Mateu 10:9-10, ata nuk lejohen tÃ« mbajnÃ« asnjÃ«rÃ«n, mirÃ«po tani atyre u kÃ«rkohet tÃ« ecin zbathur (si cinikÃ«t)! Pra nÃ«se tradita e hershme e krishterÃ« lejonte ndryshueshmÃ«ri nÃ« kÃ«to pika tÃ« vogla, pÃ«rse tÃ« mos supozojmÃ« se tradita cinike ka lejuar dhe ajo gjithashtu? I gjithÃ« argumenti, pÃ«r Downing-un, Ã«shtÃ« moskonformizmi me shoqÃ«rinÃ«, jo imponimi i njÃ« grupi tÃ« ri rregullash.[67]

Dallime tÃ« tjera duken mÃ« kuptimplota. CinikÃ«t ishin grekÃ« dhe jetonin nÃ«pÃ«r qytete; Jezui ishte Ã§ifut dhe endej nÃ«pÃ«r fshatra. CinikÃ«t kishin sjellje tÃ« fortÃ« tÃ« kÃ«saj-bote; Jezui pasqyrohet se predikon pÃ«r njÃ« mbretÃ«ri tÃ« ardhshme tÃ« PerÃ«ndisÃ«, pÃ«r jetÃ«n pas vdekjes dhe gjyqin pÃ«rfundimtar. CinikÃ«t ishin tÃ« shquar pÃ«r pÃ«rkrahjen e asketizmit; Jezui, pÃ«r shmangjen e tij (Marku 2:18-19; Luka 7:33-34). CinikÃ«t mbronin vartÃ«sinÃ« nga vetja; Jezui, vartÃ«sinÃ« nga Zoti (Mateu 6:25-33).[68] Si dhe, siÃ§ vÃ«ren Henry Chadwick, ne nuk dÃ«gjojmÃ« asnjÃ« histori tÃ«

misionarÃ«ve tÃ« krishterÃ« qÃ« Ã§iftÃ«zohen nÃ«pÃ«r rrugÃ«.[69] NÃ« kÃ«to pika, Downing-u i drejtohet larmishmÃ«risÃ« sÃ« motiveve, sjelljeve dhe angazhimeve qÃ« mund tâ€™i mvishen cinikÃ«ve tÃ« veÃ§antÃ« nÃ« kohÃ«ra tÃ« veÃ§anta. Ai mendon se â€˜paturpÃ«siaâ€™ e qÃ«ndrimeve groteske tÃ« Diogjenit kishin reshtur sÃ« qeni njÃ« faktor identifikues i cinikÃ«ve aty nga koha e Jezuit. Dhe ai pretendon se disa cinikÃ« kanÃ« pÃ«rdorur vÃ«rtet gjuhÃ« eskatologjike; ata tÃ« paktÃ«n morÃ«n simbolikÃ«n e jetÃ«s pas vdekjes dhe atÃ« tÃ« gjykimit dhe ia zbatuan jetÃ«s nÃ« tokÃ«.[70]

Ndoshta aspekti mÃ« ashpÃ«rsisht i sfiduar i propozimit tÃ« DoWning, megjithatÃ«, ka qenÃ« sugjerimi I tij se Jezui qe drejtÃ«pÃ«rdrejt I ndikuar nga cinikÃ«t. Disa studiues habiten se ku mudn tâ€™I ketÃ« ndeshur ata Jezui. Nuk ka asnjÃ« shenjÃ« tÃ« sigurt se cinikÃ«t kanÃ« qenÃ« ndonjÃ«herÃ« nÃ« Galile, sidomos nÃ« fshatrat qÃ« njihte Jezui. DoWning supozon se Jezui mund tâ€™I ketÃ« parÃ« cinikÃ«t nÃ« qytetin romak tÃ« Sepforisit, I ciliishte vetÃ«m 5 kilometra larg Nazaretit. Atje mund tÃ« ketÃ« patur cinikÃ«, dhe Jezui mund tÃ« ketÃ« bÃ«rÃ« ndonjÃ« vizitÃ« atje, por gjithÃ« kjo Ã«shtÃ« spekullim, pasi as cinikÃ«t as Sepforisi nuk pÃ«rmenden ndonjÃ«herÃ« nÃ« BibÃ«l apo nÃ« traditat e tjera tÃ« Jezuit. NÃ« baza mÃ« tÃ« sigurta, Downing-u nxjerr nÃ« pah se cinikÃ« tÃ« shquar qenÃ« tÃ« vendosur nÃ« Gadara si nÃ« shekullin para dhe nÃ« shekullin pas shÃ«rbesÃ«s sÃ« Jezuit. Gadara ishte njÃ« qytet i Dekapolisit, vise kÃ«to tÃ« vizituara nga Jezui sipas ungjijve tÃ« DhjatÃ«s sÃ« Re.[71] dhe nÃ«se atje kishte cinikÃ«, nuk Ã«shtÃ« e pamundur qÃ« ata tÃ« kenÃ« qenÃ« edhe gjetkÃ« gjithashtu. Leif Vaage vrojton se kjo nuk Ã«shtÃ« thelbÃ«sore; ngjashmÃ«ria mbresÃ«lÃ«nÃ«se e disa cinikÃ«ve me disa tÃ« krishterÃ« tÃ« hershÃ«m ndihmon nÃ« informimin e tÃ« kuptuarit tonÃ« rreth origjinave tÃ« krishtera pavarÃ«sisht nga fakti nÃ«se dy lÃ«vizjet janÃ« â€˜gjenealogjikisht tÃ« lidhura.â€™[72]

TÃ« gjitha kÃ«to imazhe hyjnÃ« nÃ« veprim pÃ«r hulumtuesit historikÃ« dhe, eventualisht, prekin perceptimin nÃ« nivel popullor gjithashtu. Puna e akademikÃ«ve ka njÃ« mÃ«nyrÃ« tÃ« sajÃ«n pÃ«r tÃ« pikuar teposhtÃ« te njerÃ«zit nÃ« stolat e kishÃ«s. â€˜Sa herÃ« qÃ« ne predikojmÃ« mbi njÃ« pasazh tÃ« Ungjillit,â€™ u tregon profesori i seminarit Walter Taylor meshtarÃ«ve tÃ« krishterÃ«, â€˜ne shpallim kuptimin tonÃ« mbi Jezuin â€“ a Ã«shtÃ« ai revolucionar, a Ã«shtÃ« mÃ«sues i devotshÃ«m, udhÃ«heqÃ«s karizmatik, apo njÃ« budalla i kequdhÃ«zuar?â€™ Predikuesit formÃ«sohen nga ajo qÃ« ata lexojnÃ«, dhe ata, nga ana e tyre, i japin formÃ« kongregacioneve. SÃ« fundmi, studimet historike mbi Jezuin kanÃ« shmangur pikÃ«risht predikuesin nÃ« tÃ«rÃ«si. Revista kryesore lajmesh nxjerrin tema kopertine nÃ« lidhje me kÃ«tÃ« Ã§Ã«shtje (zakonisht nÃ« kohÃ«ra fetare tÃ« vitit, siÃ§ janÃ« Krishtlindjet apo PashkÃ«t), duke i ofruar publikut kureshtar njÃ« shikim tÃ« shpejtÃ« tÃ« asaj qÃ« po ndodh.

MirÃ«po, ndonjÃ«herÃ«, dija nuk pikon aspak teposhtÃ«. Para disa vitesh, revista *Life* mori njÃ« kurs tjetÃ«r dhe botoi njÃ« pÃ«rmbledhje citatesh mbi Jezuin nga njerÃ«z tÃ« shquar, shkollarÃ« ose jo.[73] Ja ku Ã«shtÃ« njÃ« shembull:

- â€˜Nuk ka patur nÃ« historinÃ« e botÃ«s njÃ« person tÃ« tillÃ« me emrin Jezu Krishti. Nuk ka patur asnjÃ« qÃ«nie njerÃ«zore historike, tÃ« gjallÃ«, qÃ« merr frymÃ«, me ndjeshmÃ«ri, me kÃ«tÃ« emÃ«r. KurrÃ«.â€™ (Jon Murray, president i AteistÃ«ve AmerikanÃ«)
- â€˜Jezuiâ€¦. asnjÃ«herÃ« nuk iu dha mÃ«katit, dhe as nuk qe ndonjÃ«herÃ« i prekshÃ«m nga lÃ«ndimi apo dhembja prej ndosendi, e vdekshme apo tjetÃ«rÃ§farÃ«. Ai eksploroi krijimin, ndonÃ«se ai qe nÃ« tÃ« njÃ«jtÃ«n kohÃ« krijuesi i saj.â€™ (Jerry Falwell, pastor i KishÃ«s Baptiste Thomas Road, Lynchburg, Virgjinia)

- â€˜PÃ«r vetÃ«m tri vjet, aiâ€¦ organizoi krishterimin, i cili sot ka degÃ« nÃ« tÃ« gjitha vendet e botÃ«s dhe ka 32.4 pÃ«rqind aksione nÃ« popullatÃ«n e botÃ«s, dy herÃ« mÃ« tepÃ«r se sa rivali mÃ« i afÃ«rtâ€¦ Jezui ka qenÃ« drejtori ekzekutiv mÃ« i frytshÃ«m i historisÃ«. Rezultatet qÃ« ka arritur ai nuk kanÃ« tÃ« krahasuar.â€™ (James F. Hind, autor dhe orator motivues)

TÃ« trija kÃ«to perceptime janÃ« tablo tÃ« njÃ« lloji tÃ« ndryshÃ«m nga ato qÃ« janÃ« pÃ«rshkruar nÃ« kÃ«tÃ« kapitull: njÃ« Jezu imagjinar (Murray), njÃ« Jezu docetik (Falwell),[74]njÃ« Jezu sipÃ«rmarrÃ«s (Hind). Ato janÃ« shembuj tÃ« njÃ« injorance pothuajse kokÃ«fortÃ« nÃ« lidhje me mjedisin akademik, njÃ« triumf i preferencave personale pÃ«rballÃ« evidencave historike. UnÃ« nuk besoj se nuk ka njÃ« studiues tÃ« vetÃ«m qÃ« trajtohet nÃ« kÃ«tÃ« libÃ«r i cili do ta konsideronte sikur dhe njÃ«rin prej kÃ«tyre tri deklarimeve si tÃ« pajtueshÃ«m me njohurinÃ« qÃ« ka sjellÃ« nÃ« krye kÃ«rkimi historik mbi Jezuin. Por, sigurisht, studiuesit kanÃ« preferencat e tyre gjithashtu. Le ta zbulojmÃ« se cilat janÃ« ato.

PÃ«rktheu: Arjol Guni

ShÃ«nimet e autorit

[1] Taylor, â€œNew Quest of the Historical Jesusâ€•, f. 69

[2] Cituar nÃ« Josh Simon , â€œWho Was Jesusâ€•? Life (December 1994): f. 76.

[3] Yarbrough, â€œModern Wise Men Encounter Jesusâ€•, f. 38.

[4] Horsley, â€œSpiral of Violenceâ€•, f. 246-73.

[5] Ibid., f. 231-45

[6] Ibid., f. 286-306, citim gjendet nÃ« faqen 287.

[7] Ibid., f. 320

[8] Ibid., f. 160-64

[9] Ibid., f. 157-60, 321-22

[10] Ibid., f. 255-73. Shih edhe Horsley, â€œEthics and Exegesisâ€•.

[11] Horsley, â€œSpiral of Violenceâ€•, f. 170.

[12] Borg, â€œJesus in Contemporary Scholarshipâ€•, f. 28.

[13]

[14] Witherington, â€œJesus Questâ€•, f. 150, 153.

[15] Wright, â€œNew Testament and the People of Godâ€•, f. 179-80.

[16] Wink, â€œNeither Passivity nor Violenceâ€• dhe â€œCounter-Response to Richard Horsleyâ€•, tÃ« dyja gjenden tek Willard M. SÃ«artley, â€œThe Love of Enemy and Nonretaliation in the NeÃ«

Testamentâ€• (Louisville: Westminister/ John Knox Press, 1992), f. 102-25; 133-36. Shih, gjithashtu, edhe Wright, â€œJesus and the Victory of Godâ€•, f. 290.

[17] Horsley, â€œSpiral of Violenceâ€•, f. 212-17

[18] Kaylor, â€œJesus the Prophetâ€•, f. 142-43.

[19] Historia intriguese rrÃ«fehet nÃ« njÃ« intervistÃ« qÃ« Hershel Shanks-i ka bÃ«rÃ« me Geza Vermes-in nÃ« â€œEscape and Rescueâ€•, Bible Review (June 1994): f. 30-37.

[20] Vermes, â€œJesus the Jewâ€•, f. 79.

[21] Ibid., f. 80.

[22] Ibid., f. 79.

[23] Meier, â€œMarginal Jewâ€•, vol. 2, f. 587.

[24] Crossan, â€œHistorical Jesusâ€•, f. 142-56; Borg, â€œJesus: A New Visionâ€•, f. 25-75, veÃ§anÃ«risht f. 30-32.

[25] Sanders, â€œHistorical Figure of Jesusâ€•, f. 138-40.

[26] TÃ«elftree, â€œJesus the Exorcistâ€•, f. 157-65, citimi gjendet nÃ« f. 165,

[27] Ibid., f. 228.

[28] Smith, â€œJesus the Magicianâ€•, f. 69.

[29] Ibid., vii.

[30] Ibid., 94-139.

[31] Ibid., f. 96.

[32] Ibid., f. 132.

[33] Ibid., f. 146.

[34] Ibid., f. 110-11. Smith citon njÃ« pasazh shumÃ« intrigues nga Origjeni i cili besonte, gjithashtu, hyri tek Juda pÃ«rmes bukÃ«s.

[35] Ibid., vii.

[36] Meier, â€œMarginal Jewâ€•, vol 2, f. 12. Kjo Ã«shtÃ« njÃ« pÃ«rmbledhje e argumentit tÃ« gjendur nÃ« f. 509-75.

[37] NÃ« lidhje me kÃ«tÃ« pikÃ« dhe tÃ« tjera pÃ«rveÃ§ tyre shih Witherington, â€œJesus the Sageâ€•, f. 147-208, si edhe pÃ«rmbledhjen qÃ« Witheringtoni i kÃ« bÃ«rÃ« kÃ«ndvÃ«shtrimeve tÃ« tij nÃ« â€œJesus Questâ€•, f. 185-94.

[38] Referenca specifike Ã«shtÃ« b. B. Bat. 12a. Shih Witherington, â€œChristology of Jesusâ€•, f. 45-53.

[39] PÃ«rkundrazi, ai pÃ«rdor formulÃ«n, â€œAmen, ju them juveâ€¦â€• Shih, Whitherington, â€œChristology of Jesusâ€•, f. 186-89.

[40] Witherington, â€œJesus Questâ€•, f. 189-90.

[41] PÃ«r njÃ« diskutim tÃ« mÃ«tejshÃ«m tÃ« kÃ«tij teksti shih Witherington, â€œChristology of Jesusâ€•, f. 45-53.

[42] Witherington, â€œChristology of Jesusâ€•, f. 221-28.

[43] Witherington, â€œJesus Questâ€•, f. 192-93.

[44] Shih, Borg, â€œJesus: A New Visionâ€•, f. 97-124; Witherington, â€œJesus the Sageâ€•, f. 52-74.

[45] Borg, â€œJesus in Contemporary Scholarshipâ€•, f. 47-68. Krahaso Witherington, â€œJesus Questâ€•, f. 94-98, 101.

[46] Sanders, â€œJesus and Judaismâ€•, f. 7.

[47] Wright, â€œJesus and the Victory of Godâ€•, f. 312, 315.

[48] Dy artikuj tÃ« kohÃ«ve tÃ« fundit qÃ« vejnÃ« nÃ« dyshim vlefshmÃ«rinÃ« e imazhit janÃ« Eddy, â€œJesus as Diogenes?â€• dhe Seeley, â€œJesus and the Cynics Revisitedâ€•.

[49] Shih, veÃ§anÃ«risht, Vaage, â€œGalilean Upstartsâ€•, veprat e Burton Mack-ut dhe vepra tÃ« tjerÃ« tÃ« cituara nÃ« futnotÃ«n nr. 11 nÃ« faqen 69 tÃ« librit tÃ« Mack-ut â€œMyth of Innocenceâ€•. OÃ«r paralelizma midis cinikÃ«ve dhe Palit, shih Abraham J. Malherbe, â€œPaul and the Popular Philosophersâ€• (Mineapolis: Fortress Press, 1989).

[50] Disa do ta gjurmonin akomÃ« mÃ« mbrapsht linjÃ«n tek Antisthenes-is, njÃ« nxÃ«nÃ«s i Sokratit. Pas Diogjenit, cinik tjetÃ«r i njohur ishte edhe Kratesi i Thebes-it (rreth 360-280 p.e.s.) student i tÃ« cilit, Zeno, ishte themeluesi i Stoicizmit.

[51] NÃ« lidhje me *chreiai*-n shih Burton L. Mack dhe Vernon K. Robbins, â€œPatterns of Persuasion in the Gospelsâ€• (Sonoma, Calif.: Polebridge Press, 1989) dhe Vernon K. Robins, â€œAncient Queotes and Anecdotes: From Crib to Cryptâ€• (Sonoma, Calif.: Polebridge Press, 1989). Gjthashtu thuhet se cinikÃ«t kihsin zhvilluar (pÃ«rkrah kushÃ«rive tÃ« tyre stoikÃ«) fromÃ«n retorike tÃ« ligjÃ«rimit tÃ« quajtur diatribÃ« (debat me njÃ« parter imagjinar) e cilÃ« Ã«shtÃ« pÃ«rdorur edhe nga Pali. Shih Malherbe, â€œPaul and the Popular Philosophersâ€•

[52] Laertius-I e ka shprehur kÃ«tÃ« nÃ« mÃ«nyrÃ« tÃ« hijshme: â€œÃ§do gjÃ« nÃ« public, veprat e Demeterit dhe AfÃ«rditÃ«s tÃ« njÃ«jtaâ€• Rreth paturpÃ«sisÃ« shih, gjithashtu, edhe Diogenes Laertius, â€œLivesâ€• 6.32, 46, 58, 61 si edhe diskutimin e kÃ«saj Ã§Ã«shtjeje nga DoÃ«ing-u nÃ« librin â€œCynics and Christian Originsâ€•, f. 50-53.

[53] Crossan, â€œHistorical jesusâ€•, f. 74. Ã‹hright sugjeron njÃ« arsye tÃ« ndryshme pÃ«r pÃ«rfundimin: â€œThe Cynics barked at society, snapped at its heelsâ€• (Jesus and the Victory of God, f. 66-67/)

[54] Crossan, â€œHistorical Jesusâ€•, f. 421 dhe gjetkÃ«.

[55] Crossan-i vÃ«ren ironinÃ« e joshjes qÃ« Seneka, aristokrati multimilioner, kishte ndaj jetÃ«s sÃ« thjeshtÃ« (Historical Jesus, f. 75)

[56] PÃ«r njÃ« llogaritje tÃ« temave cinike qÃ« nuk trajtohen nÃ« materialiet e krishtera shih DoÃ«ing, â€œChrist and the Cynicsâ€•, f. 196-203.

[57] DoÃ«ing, â€œChrist and the Cynicsâ€•, f. vii.

[58] Shih DoÃ«ing, â€œCynics and Christian Originsâ€•, f. 154-62. Ky libÃ«r e shtrin gamÃ«n e propozuar pÃ«r ndikimin e cinizmit nÃ« dy drejtime. Gjysma e librit e gjen vazhdimin e traditÃ«s tÃ« cinizmit gjatÃ« gjithÃ« historisÃ« sÃ« KishÃ«s nga shekulli i dytÃ« deri nÃ« mesjetÃ«. The â€œCynic strandâ€• i pranishÃ«m nÃ« figura tÃ« rÃ«ndÃ«sishme si Tertuliani, Origjeni dhe Eusebi formon sfondin pÃ«r zhvillimin e asketizimit tÃ« krishterÃ«. DoÃ«ing ka filluar ta tregoj kÃ«tÃ« lÃ«vizje pÃ«rtej ungjijve qÃ« nÃ« librin e tij â€œChrist and the Cynicsâ€• duke paraqitur pesÃ« faqe paralelizma me shkrimet deutoropauline dhe njÃ«zet e pesÃ« faqe paralelizmash me LetrÃ«n e Jakobit.

[59] Shih, Tuckett, â€œA Cynic Q?â€•

[60] DoÃ«ing, â€œCynics and Christian Originsâ€•, f. 141.

[61] Shih Dowing, â€œJesus and the Threat of Freedomâ€•, njÃ« trajtesÃ« popullore qÃ« i thÃ«rret tÃ« krishterÃ«t bashkÃ«kohorÃ« qÃ« tÃ« marrin nÃ« konsideratÃ« mesazhin e cinizmit radikal.

[62] NÃ« librin e tij â€œCynics and Christian Originsâ€•, Dowing i kushton njÃ« kapitull tÃ« tÃ«rÃ« subjektit tÃ« takimeve tÃ« dashurisÃ« dhe njÃ« tjetÃ«r kapitull Ã§Ã«shtjes sÃ« pÃ«rkufizimit: â€œWho or What Counts as Cynic?â€•

[63] Crossan-i thotÃ«: â€œCinizmi ishte stoicizÃ«m praktik dhe radikal; stoicizmi ishte cinizÃ«m i moderuar dhe teorikâ€• (Historical Jesus, f. 74). KÃ«shtu qÃ«, stoikÃ«t mund ti kenÃ« admiruar cinikÃ«t dhe kanÃ« transmetuar histori pÃ«r ta pa i imituar ata nÃ« sjelljet e tyre.

[64] Dowing, â€œCynics and Christian Originsâ€•, f. 30

[65] Dowing, â€œChrist and the Cynicsâ€•, f. 1.

[66] Gerd Theissen, â€œWanderradikalismus: Literatursoziologische Aspekte der uberlieferung von Worten Jesu im Urchristentumâ€•, Zeitschrift fÃ¼r Theologie und Kirche 70 (1973), f. 259.

[67] Leif Vaage ka thÃ«nÃ«: â€œUniforma standarte e cinikÃ«ve ishte njÃ« pelerinÃ«, njÃ« kuletÃ« (torbÃ«) dhe njÃ« shkop. (Q: The Ethos and Ethics, f. 374-75). DoÃ«ing-u Ã«shtÃ« pÃ«rpjekur tÃ« pÃ«rmend shembuj tÃ« varietetit nÃ« veshje nÃ« librin e tij â€œCynics and Christian Originsâ€•, f. 10-11, 32-33.

[68] Witherington, â€œJesus Questâ€•, f. 59-63.

[69] Henry Chadwick, â€œReview of Cynics and Christian Origins by F. Gerard Downingâ€•, Journal of Theological Studies 45 (1994), f. 210. Faktikisht, ka njÃ« farÃ« ngatÃ«rrimi nÃ«se aktet seksuale qÃ« Diogjeni dhe ndjekÃ«sit e tij performonin nÃ« publik pÃ«rfshinin Ã§iftÃ«zimin dhe masturbimin. (Po, shkollarÃ«t vÃ«rtetÃ« diskutojnÃ« edhe pÃ«r kÃ«to Ã§Ã«shtje). Argumenti i ChadÃ«ick-ut mbÃ«shtet tÃ« dyja mendimet

[70] Dowing, â€œCynics and Christian Originsâ€•, f. 26-56, f. 124.

[71] Ai mund tÃ« ketÃ« vizituar edhe vetÃ« qytetin e GadarÃ«s, por manuskripti qÃ« raporton kÃ«tÃ« histori Ã«shtÃ« i prishur. Disa e vendosin kÃ«tÃ« histori qÃ« fillon tek Marku 5:1 nÃ« Gadara, tÃ« tjerÃ« nÃ« Gerasa, e tÃ« tjerÃ« akoma nÃ« Gergesa.

[72] Leif Vaage, â€œReview of Cynics and Christian Origins by F. Gerald Dowingâ€•, Catholic Biblial Quarterly 56 (1994), f. 587-89.

[73] Taylor, â€œNew Quests for the Historical Jesusâ€•, f. 81.

[74] Simon, â€œWho Was Jesus?â€•, f. 67-82.

Date Created
10/10/2014
Author
erasmusi